

€ 2,60

št. 9-10

December 2002

Mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

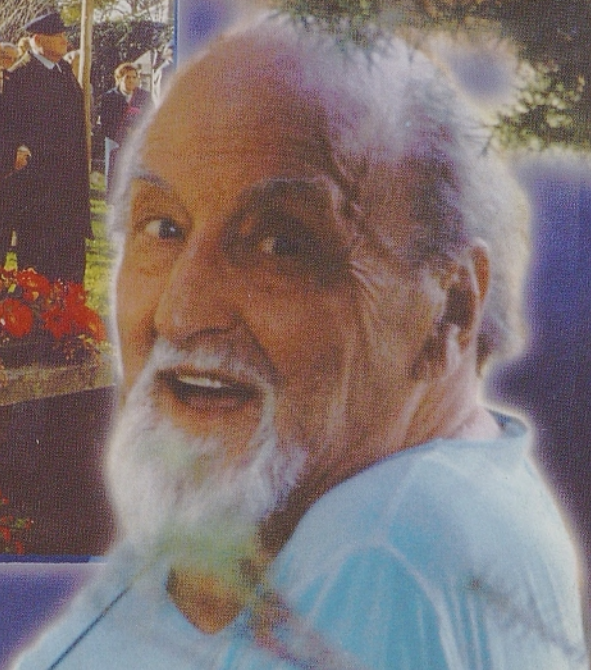
č 67

II 117 986₂₀₀₂

900201538,9/10

COBISS

Zvone Štrubelj: Nebeško je dete rojeno v hlevu: sredi srca	01
Vladimir Kos: Pesmi	02
Marta Filli: Božična pravljica	03
Irma M. Ozbalt: Sveče v mahu	04
M. Žitnik: Čarodejke (8)	08
Aleksander Furlan:	
Ta Sveta nuč	10
Bruna Pertot: Z jadrnico od Bostona do barkovljanskega portiča (V.)	11
Peter Merku: Iz spominov na starše (XXIV.)	16
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov: Poročilo majorja Darewskega (III. del)	18
Iz gradiva o neki prenovi (8)	21
Mitja Petaros: Desetletnica slovenskega tolarja	22
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	24
Antena	25
Ocene:	
Knjige: Majda Artač Šturman: Žejni oleander (N. Zaghet). Razstave: Deziderij Švara: Naše želje (M. Jevnikar)	31

Na platnicah: Mala galerija Mladike (Magda Jevnikar)

Priloga: RAST 08 - 2002

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija,
ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 2,60 €. Celoletna naročnina za Italijo 21,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 24,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 29,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

Pismo uprave bralcem in naročnikom

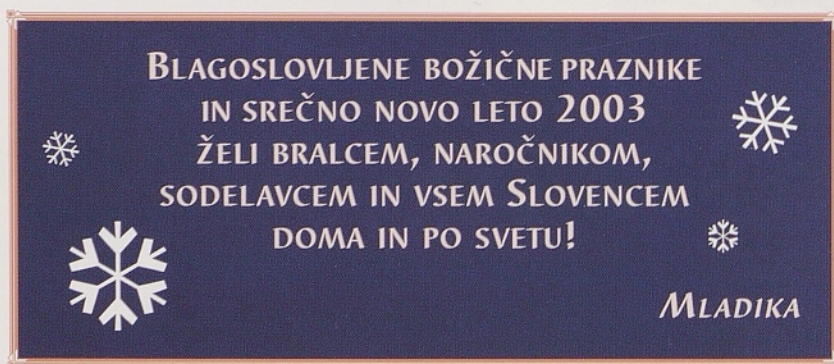
Mladika stopa leta 2003 v svoje 47. leto. To pomeni, da je revija več kot polnoletna, da se je dokončno usidrala v slovenski zamejski prostor, da je edina med številnimi primorskimi revijami obstala, da jo številni bralci berete in podpirate. Ko bi tega zaledja in te Vaše podpore ne imeli, bi Mladika usahnila. Podpore Dežele in zadnja leta tudi Ministrstva za kulturo Republike Slovenije nam pomagajo kriti stroške za tisk in upravo, tako da nam že več let ni bilo treba višati cene posameznih števil in naročnine. Prihodnje leto pa moramo cene zaokrožiti od 2,60 € na 3 € za izvod in naročnino od 21 € na 24 €. Prosimo Vas za razumevanje, saj cen nismo višali že od leta 1998.

Kljub temu pa smo za naročnike, ki boste plačali naročnino do konca januarja 2003, pripravili knjižno darilo naše založbe. Knjigo lahko izberete iz spodnjega seznama in Vam jo bomo poslali po pošti. Kdor želi, lahko plača naročnino in prevzame knjigo tudi osebno na naši upravi v ulici Donizetti 3 v Trstu od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

• • •

Vsi naročniki - stari ali novi -, ki boste do konca januarja 2003 plačali naročnino za leto 2003, boste lahko izbrali v dar knjigo naše založbe iz seznama na 3. strani platnic (seveda do razpoložljivosti zaloge).

(dalje na 3. strani platnic) ➤

SLIKA NA PLATNICI: Slovo od pisatelja Renata Ferrarija izpod večstoletne murve Fabianijevih v Kobdilju (foto Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Nebeško je dete rojeno v hlevu: sredi srca

Okvir pripovedi o Jezusovem rojstvu je idiličen: jaslice, pastirji, betlehemske poljane, angeli, trije kralji. Vsebina božičnega dogodka pa je kruto resnična. Posreduje nam golo resnico o človeku. Resnico o nikoli dokončanem učlovečenju. Človek je kot kos neobdelanega marmorja. Dleto in kladivo sta v njegovih rokah. Medčloveški odnosi, družina, družba, prijatelji, sodelavci, učitelji, duhovniki ... so kot obrisi delavnice, v kateri se človek oblikuje kot oseba; prizorišče, kjer postaja človek.

“Danes zvečer pričakujem obisk, a ne vem, če bom doma”, tako je rekel nekdo, ki ni imel več moči, da bi bil celosten človek, odgovoren zase in za svoja dejanja. Ni bil več pri sebi “doma”. Za božič tudi mi ugotavljamo: Bog nas bo obiskal. Ali nas bo našel doma?

Za globlje doživljanje božiča je pomembna adventna priprava. Skozi štiri adventne tedne nas je spremljal adventni venec. S svojim krogom je vabil k celovitosti naše človeške osebe. Krog je znamenje popolnosti, sklenjenosti, zaokroženosti. Naše življenje je med letom tolikokrat razbito, raztrgano. Živimo le majhen košček celote. Kolikokrat bolehamo za fragmentarnostjo, smo razdrobljeni in razpršeni. Sredi adventnega venca je s štirimi svečami zarisan kvadrat. Adventne sveče so štiri, tako kot so štirje osnovni elementi stvarstva. Štiri so tudi smeri neba. V bibličnem poročilu o rajju so bile v njem štiri reke. S štirimi črkami se po hebrejsko piše beseda Bog, štirje so evangeliji, štirideset let je izraelsko ljudstvo potovalo po puščavi, štirideset dni je Jezus prebil v puščavi, štirideset let potrebuje človek, da se kot osebnost najde in postavi na svoje pravo mesto. Kvadrat v krogu? Adventni venec kot združenje nasprotij? Kdo od ljudi lahko naredi kvadraten krog ali okrogel kvadrat?

V budistični verski tradiciji je mandala, ki jo prav tako sestavljata krog in kvadrat, lik, ki se uporablja pri meditaciji, pri vživljanju v neskončnost božjega. V krščanski tradiciji je adventi venec povabilo k pripravi na dogodek rojstva Boga na zemlji, na njegovo učlovečenje. Edino Bog more združiti nasprotja, dati človeški eksistenci (ki je samo omejen kvadrat) zaokroženost in polnost bivanja. Božje rojstvo v nas je dogodek, ki ga praznujemo za božič.

Kje in kako se lahko Bog rodi v nas?

Tako, kot se je nekoč rodil v Betlehemu, v hlevu človeškega srca.

Hlev je po C. G. Jungu od Kristusovega rojstva naprej postal pomemben simbol v izgradnji človeške osebnosti. Zavedati se moramo, tako Jung, da smo lahko le hlev, v katerem se rodi Bog. Nismo ne palača, ne nova hiša, niti čisto stanovanje. Hlev ne more nikoli biti kristalno čist. V njem je poleg sena in slame tudi gnoj, ki ga je potrebno vedno znova odstraniti. V hlevu so živali, ki tudi pozimi s svojo telesno temperaturo ogrevajo prostor. V njem je značilen duh. Živali, s katerimi se znajo pogovarjati otroci, one pa jih prav tako znajo poslušati, so bolj potrpežljive od ljudi. V hlevu je nek občutek zavarovanosti, topline, domačnosti.

Tako kot hlev je naše srce. Nikoli ni kristalno čisto. Vedno je nekaj umazanije, ki se nabere in jo je potreb-

Stefan Lochner (1400-1451), Čaščenje deteta preko Marije.

no očistiti. Vse, kar v sebi potlačimo, od agresije, užaljenosti, občutkov sovraštva, frustracij, do skritih, neozdravljenih ran iz otroštva. Tu so tudi naši nagoni, ki tako kot živali v hlevu ogrevajo celoten prostor naše osebnosti. Večkrat so potlačeni, večkrat izkrivljeni, tolikokrat pretirani in poveličevani ... Brez njihove toplote ni rasti, brez njihovega preoblikovanja ni prave duhovnosti.

Sredi vsega tega, v hlevu našega srca, se želi roditi Bog. Ne moremo mu nuditi čiste hotelske sobe, niti najljubšega in najbolj lepega prostora našega doma ali stanovanja. Ponudimo mu lahko le hlevček našega srca. Prav tu bi rad prišel na svet, za nov začetek našega življenja, za bolj uspešno rast naše osebnosti, za lepšo prihodnost, za bolj smiselno in bolj polno bivanje. Zastonj je bilo njegovo učlovečenje pred več kot dvema tisočletjema, če se ne zgodi v nas, na betlehemskih poljanah našega srca, v hlevčku našega življenja, skratka, v našem "učlovečenju". "Naj se Kristus tisočkrat v Betlehemu rodi, če se ne rodi v tebi, bo še naprej v temi!"

S tem sploh nismo daleč od evangeljskih poročil o božjem učlovečenju. Po pripovedi evangelista Mateja je Jezus prišel v kruti svet (v takratno "štalo" zgodovine), ki ga obvladujejo sile krutega, pohlepnega in častihlepnega Heroda, na prizorišče pobijanja novorojenih otrok. V Lukovem poročilu se je rodil na robu družbe, pri nomadih, pastirjih. Po poročanju evangelista Janeza je prišel kot luč, ki razsvetljuje vsakega človeka, v temo. In tema ga ni sprejela. Toda popoln preobrat v zgodovini človeštva nakaže evangelist Janez z ugotovitvijo: čeprav Besede svet ni spoznal, niti sprejel, je pa z njenim učlovečenjem odprta pot novega rojevanja, rojevanja v Bogu. "Tistim pa, ki so jo sprejeli, je dala moč, da postanejo Božji otroci, vsem, ki verujejo v njeno ime in se niso rodili iz krvi ne iz volje mesa ne iz volje moža, ampak iz Boga" (Jn 1, 12). In Beseda je postala človek in se naselila med nami...

*Vsa sreča nocoj je prišla
v božično veselje z neba.*

*Nebeško je dete rojeno v hlevu:
sredi srca!*

SREČEN IN BLAGOSLOVLJEN BOŽIČ!

Zvone Štrubelj

Vladimir Kos

Meni Božič je orkester

*Lepo se rima himna violine
z Božičem v vseh tečajih zgodovin.
A meni je orkester, ki ne mine -
odkar postal je Človek Božji Sin.*

*Postal je Človek in ostane Človek:
na veke, ki jih trudoma umem.
Prijateljstva skoval vezi je nove,
in prav tega se veseliti smem.*

*Drugače bi lahko na zemljo stopil,
morda v oklepu za atomski vek...
Lahko deviško Mater bi izklopil,
načrtom Svojim dal drugačen tek...*

*Ni hotel. Raje je za "Da!" zaprosil,
tako zelo ima človeka rad.
Iz tkiv Marijinih je stkal telo si,
otrok je Njen, in večno naš je Brat.*

*Sam Božji Sin naš Brat - o, melodija!
Ki vsak se je drugače nauči.
Naj tista moja všeč Ti bo, Marija -
nekoč, ker zdaj še nekaj manjka ji.*

Novo leto in stvari od včeraj

*Tako je z Novim letom kot je z zoro:
spod vek zaspanih svodovih oči
odgrne noč, da že starejši bor
se luči rožnati spet čuti blizu.*

*Morje na pesek bisere odlaga,
nov dan objema z neizmernostjo.
Gora obraz je v novem molku blag.
In veter si prepeva novo zgodbo.*

*A dosti, dosti je stvari od včeraj:
iz nič ni nič, je tudi letos res.
Spet božji blagoslov je buldožer,
ki zora čaka ga ob stari cesti.*

Pod sivim nebom

*Nebo je sivo; sivo hoče biti,
in kar se mene tiče, dam mu prav.
Saj vsak dan isti sinji kolorit
utruga tudi svilnato naravo.*

*A meni ptički v vejah žvrgolijo -
le kdo bi želel si ves svet brez njih?
Sivo nebo počiva; naj le spi!
Še lista pad šušti, tako je tiho.*

*Prepevajte mi, ljubi pevci mali!
Imam vas raje kakor živčni hrup,
ki pravijo mu "nove glasbe val" -
naj v džunglo vzvalovi in se zastrupi!*

Ponoči je tiho padal sneg. Zabrisal je vse poti. Zdaj je jutro. Še se posamezne snežinke poi-gravajo pod nebom, potem pa se počasi, rahlo spustijo na tla in tam obstanejo, drobne zvezdice, rojene za kratko življenje.

Nebo je sivo in težko, dan je turoben, v njem se prepletajo mračne misli in iščejo poti nazaj v čas, ki ga ni več, ker je neizprosno minil. Čas se je spojil z večnostjo. Misli nočejo naprej, ker jih je strah pred neznanim, ker ne vedo, kaj bi srečale ob svoji poti, zato ostajajo v sivini, prepletajo se med seboj, iščejo, rade bi nazaj, bojijo se naprej, so tu, mračne in tihe. Misli so brez glasu.

In tišina lebdi nad polji, nad belino zasneženih trat, nad gmajno, nad Sočo. Le tu pa tam, daleč nekje, se izgublja v daljavo zvok negotovega koraka. Misli so neme in tihe so želje srca.

Božični čas, nad njim čar davne skrivnosti in duh kadila vsepovsod. Sled let, ki so minila in z njimi sanje, upi, mladi dnevi. Kako je tih utrip srca! Pogled ustavlja se ob jaslicah in nežno boža malo dete. Tam zraven svečka. Njen plamen rahlo podhrteva, kipi navzgor. V sivino tega dne ta zlata luč prinaša nove upe in toplino, ki ogreva mi srce.

Nenadoma ob meni je privid: nekdo, ki iščem mu imena, negiben, tih, stoji ob meni. Ne vidim ga, le slutim žar njegovega pogleda in božajočo mehko dlan. Besede ni, le molk, tišina, mir. Ustavil se je čas. Lebdim v brezvetrju, ob meni je nekdo. Je slut-

nja? Je le privid? Samo pozdrav iz davno mrtvih dni? Morda je tiha želja, skrito hrepenenje? Ne vem. In vendar čutim, da je tu ob meni. Umirja moje bolne, begajoče misli, oživlja sanje prejšnjih dni. In tiho, rahlo se ogreva mi srce.

Morda je zlata luč božične svečke, morda skrivnost iz pradavnine, morda ta tihi zimski čas. Morda! In vendar čutim, da je ob meni res nekdo, čeprav rojen iz hrepenenja, neviden, tih, vkleenjen v molk besed. Prišel je k meni za ta hip čaroben, da skupaj,

z roko v roki, stopiva v božični mir. Med nama je bila daljava neprehodna, bila so mnoga leta, ki v samoti so minila. Le misel tkala je vezi med nama in spomini, sladko trpki, so v nočeh hodi-li v vas. Zdaj sva tu, drug ob drugem, izginilo je vse, kar je bilo in jutri bo praznina kakor vse minule dni. Samo nocoj ta čar, ta

pravljica božična, ta zlata luč in živ utrip srca. Je še? Ga ni? Morda je stopil pred menoj na pot, ki pelje v kraj, od koder ni vrnitve? Morda zato nocoj lahko prišel je k meni, privid svetla iz davnih dni! Oh, vem, kjerkoli je, zaslutil je tesnobo, ki stiska mi srce, zaznal je hlad brezupnih dni. Prišel je le za hip, za ta čaroben hip.

Pa bo nekoč, nekje, prižgala se vsa zlata luč, ki nikdar več ne bo ugasnila. Takrat, ko bosta srečali se najini poti in se sklenili v krog. Takrat obmiroval bo čas, bo konec stisk in bolečin, bo mir in nič več hrepenenja. Le On in Jaz in zlata Luč.

Marta Filli

Božična pravljica

Večer je.

Tih, floridski, mlačno topel.

Nekaj korakov od odprtega okna-vrat na teraso se v razkošju polne lune svetlikajo valčki na turkizni površini bazena.

Nikjer nikogar.

Ljudje so se porazgubili v stanovanja in zagnili okna s širokimi navpičnimi roletami. Skoznje sije medla, utripajoča luč televizijskih ekranov. Spremlja jo mrmranje programov. Tu in tam se utrga val smeha ali otroški jok, a vse takoj potihne.

December.

Ljudje so utrujeni, večina od nakupovanja. Božič bo. Vsak dan večje so kopice darov, ki se grmadijo po omarah in po kotih spalnic, darov za starše, žene, može, otroke, brate, prijatelje, sorodnike, šefe, učitelje... Nikoli konca! Potem pride pa še zavijanje v pisane božične papirje, posute s srnicami, medvedki in sneženimi možički. In pošta! Stojiš v vrsti po uro in več in prelagaš in porivaš pakete proti pultu v upanju, da poštarica ne bo skritizirala embalaže in ti delala težav.

Oh, za danes je konec! Večer je. Ljudje so se predali praznoglavlju televizije in se nalivajo s pivom. Soparno je. Na vrtu med grmičjem brne skrite klimatske naprave.

Sredi moje dnevne sobe stoji na bambusni mizici božično drevo. Floridsko. V visoko vazo sem zataknila košato vejo živega hrasta, hrasta, ki ni naš kodrogrivec, hrasta, ki ima liste kot kraške oljke, trde, ozke, zimzelene. Namesto umetnega snega sem na vejice naložila španskega mahu. Ta raste po vsem floridskem drevju, tudi po oranžnih nasadih, a na hrastih se razbohoti v dolge sive brade, matjaževske. Z drevja visijo kot sivozeleni zastori, ki se v najmanjšem vetrcu neslišno zagugajo. Zdaj sive brade španskega mahu vise tudi z mojega božičnega drevesca. Nobenih drugih okraskov nisem obesila nanj. Vazo obkroža venec visokih, tankih belih sveč. Ne bom čakala Svetega večera, saj nimam jaslic, saj ne bo nihče pokleknil k molitvi rožnega venca. Sveče bom prižgala kar nocoj.

Prižgem.

Sveče zagore z ravnimi, svetlimi plameni. Obr-

nem stikalo električne razsvetljave. Soba se pogrezne v polmrak. Plameni sveč rišejo sence hrastovih vejic po stropu in stenah.

Priprem oči.

Okoli plamenov se zarišejo mavrični krogi, zastrti s prameni španskega mahu. V njih zatrepetajo prividi spominov.

Sveče v mahu.

Sveče, svečice.

"Hvala Bogu, da smo na gorkem!" hvaležno zavzdihne mama vsakokrat, ko kje v hiši počiva v travmavi ali kadar gre mimo hiše in mu ledene stopinje odmevajo stri-ujc, stric-ujc.

Od krušne peči diha toplota, ki je ves dan razgrevala stare pečnice. Pekli so potice za jutri, za Sveti

dan, pa pleteno mlečno štruco za Štefanovo, za mamin god. Vse diši po cimetu in še topli peki, ki se počasi ohlaja na mizi, pokrita z belo rjuho. V družinski sobi je svetlo, že nekaj let imajo elektriko. Teta jo je dala napeljati v hišo, čim so jo ponudili. Tu živi sama s staro mamo, mi smo prišli le

na božične počitnice. Živimo daleč, vsaj nam se zdijo tistih dvesto kilometrov razdalje daleč. Ne vozimo se dosti sem in tja, vožnja je draga in naporna: s savinjskim vlakcem do Celja, presesti na mariborčana z mogočno, v paro zavito lokomotivo, v Ljubljani spet presesti, topot na dolenjca, v Stični pa se prepehati do kakega sedeža v dotrajanem Simčičevem avtobusu. Potovanje traja ves dan.

A zdaj smo tu, vsi: mama, oče in jaz. Brat Silvo pa je pri stari mami sploh doma. Tu živi, ker je do šole le nekaj korakov, vse šolsko leto in prihaja domov le za velike počitnice. Mama ga gleda vsa zamaknjena. A kako objemanje, še manj poljubovanje, bi se ji zdelo neprimerno in bi jo spravilo v zadrego. Saj je njen sin vendar že cel fant. Devet let star, pa tako resen in moški. Jaslice v kotu je naredil sam. Že ves december jih je pripravljaj. Po mah je šel v Strmenico. Napulil ga je izpod drevja, kjer je bil še za silo suh. Živozelen, debel mah, ki ga je počasi posušil na podstrešju. Mama se nasmehne. Lani je hotel na tetino grozo mah postrgati kar s strehe na drvarnici.

Sveče v mahu

“Ti bučman, ti,” je rekla teta, “ali hočeš, da bo teklo na drva in kokoši? Mah je zajeden v slamo, ga ne moreš kar tako odtrgati!”

Ves advent je nosil skupaj in popravljaj stare papirnate pastirce in leseno štalico. Teta pa mu je dajala dinarje za olepšanje in dodatke k starim jaslicam. Najprej je v konzumu kupil tri kipce: Jezuščka, Marijo in Jožefa. Ko je hotel še pastirčke, pa se je teta uprla: “Kaj boš le! Saj so še stari dobri. In kaj bodo rekli stara mama, če boš naredil vse drugače, kot je bilo prejšnja leta?”

Staro mamu je že pred skoraj dvajsetimi leti zadelo kap. Od takrat ima levo nogo trdo, da ji mora zmeraj počivati na pružici, če sedi. Sedi pa dosti. Do kuhinje zadnje čase še redko pridrsa, ob palici. Pred nekaj leti pa je bila še toliko pri sebi, da je tetino pomočnico, mlado dekle, ki pride vsak dan, ko je teta v službi, naučila kuhanja. “Naša Ana,” kot ji pravimo vsi, zdaj že sama imenitno kuha. Tudi pri mesenju testa za praznično peko pomaga, a potice zmeraj naredi teta sama. Stara mama pa na visokem, prestolu podobnem stolu ob peči vse vidi in spremlja. Ob kapi je njen govor tako prizadet, da ga znata razvozlati le teta in Ana. Pa mama, kadar pride. Silvo tudi ve, kaj pravi stara mama, a jo le površno posluša.

Pozno je. Stara pozlačena kvadratna ura na predalniku je odtiktakala že deset. A ni nihče zaspan, kje pa, kje je še polnoč! Klenkanje bo vabilo k angelski maši šele čez dobro uro. Silvo je ves rdeč v obraz, nekaj od prazničnega razburjenja, nekaj pa od odsvita pastirskega ogenjčka, ki ga je ustvaril v jaslicah z majceno žarnico prekrito z rdečim celofanom. Pastirčke je razvrstil okoli ognja, bele, bombažaste ovčke, tudi nove, in kipce iz konzuma pa je razpostavil po mahovnatem hribčku vse do papirnatega Betlehema v koničastem vrhu trikotnih jaslic.

“No, zdaj pa!” se oglasi stara mama.

Tudi ona ne spi. Pomagali so ji v zapeček. Tam sedi vsa srečna, da so vsi njeni otroci prišli za praznike domov. Oblečena je v dolgo, mogočno nabrano volneno krilo pa v bleščeč kotlast predpasnik. Na glavi nedeljska ruta. Svilena, s temnomodrimi rožami. “Saj res, mama, kar prec bomo začeli,” reče teta.

Zgubane, a čisto bele roke stare mame so se že ovile z izguljenim, starim rožnim vencem.

“No, Silvo, zdaj pa le daj, bomo molili! Prižgi svečke! Vžigalice so v miznici. Pa pazi, da se ne bo vnelo kaj drugega!” vodi svečanost božičnega večera teta.

Zeleni hrib trikotnih jaslic je obrobjen z vrsto majcenih belih svečic. Zagozdene so v vzmetnih

podstavkih, žabicah, ki so pritrjene ob najdaljši stranici trikotnika.

“Rrrsk!” prva vžigalica. Silvo z njo prižge prve tri svečke.

“Rrsk, rrrsk, rrrsk!”

Zdaj zagori vsa bela voščena vrsta.

“Luč!” zasopiha Silvo.

Teta zavrti stikalo. Električne ni več. Le v kotu rdeče osvetljeni pastirci in voščeni, beli obrazi svete družine.

“Boš ti!” se obrne stara mama do očeta.

“Bom, mati, bom jaz molil naprej!” ji pokima. Z žeblja sname debeli družinski rožni venec in poklekne ob peči.

Vsi klečimo. Z mamu se s komolci opirava na stole ob mizi. Silvo in jaz si naskrivaj pomežikneva: oče bo molil! On moli hitro in ne natepa še tistih dodatnih očenašev, ki jih nikoli ne zmanjka ne mami ne teti.

Molimo. Vsi smo zazrti v migetajoče svečke ob jaslicah. Drobceni plamenčki presvetlujejo mah in prozorne papirnate pastirčke. Čisto rahlo diši po vosku in mahu. A svečke gore počasi. Zdržale bodo ves rožni venec.

Stara mama pa: “- blažena si med ženami in blažen je sad tvojega telesa - “Nikoli se ni navadila, da bi staroversko “blaženo” zamenjala z novejšo “blagoslovljeno”. In nikoli se ji nič ne zameša pri molitvi. Kot da ji govor čudežno ozdravi, kadar moli. Tudi stare cerkvene pesmi poje s svojim visokim sopranom brez zapletanja.

Silvo je nocoj pastirček - čuvar ognja, svete družine in belih svečk. Ves resen je in vzravnano kleči pred svojimi jaslicami. Nocoj kot da ni več otrok, odgovoren je za vse nas, za luč božičnega večera. Plameni svečk mu trepetajo v zamaknjenih očeh in mu zlatijo praznično počesane lase.

Zunaj je tema in mraz. V našem domu pa toplota družinske varnosti in velike ljubezni. Pri fari bo vsak hip zaklenkalo.

“Prosi za nas, za nas, za grešnike...” nenadoma vztrepeta kot presunjen glas stare mame, kot krik se razlije preko drugih glasov.

“Mama?”

Teta skoči do zapečka. A ni nič. Stara mama se nasmehne, potem pa spet zbrano, vdano žebra dalje. A vendar.

Kot da je od nekod iz mraza in teme segla mrzla roka, črna slutnja.

“... za nas, grešnike, zdaj in ob naši smrtni uri...”

Mama se zagleda v pastirčka ob svečkah.

Ne, ne!

Grešniki smo mi, stari. Otroke pa z milostjo božjo osvetlujejo od mahu zeleni plamenčki upanja.

Oh, varuj jih, blažena med ženami!

Leta 1970 so pokopali mojega očeta v družinski grob, kjer so že počivali mamini predniki, med njimi tudi moja ljuba stara mama. Za Vse svete je mama naročila nagrobnik, kamor so vrezali tudi imeni mojih dveh bratov, ki sta umrla drugje in nista imela svojih grobov. Od prvorojenca Jožka, ki je umrl nekaj dni po rojstvu, na doberniškem pokopališču ni ostalo nič od tistih drobčenih koščic, ki so jih že zdavnaj prekopali. Mamin ljubljeneček, njen ponos in sreča, Silvo, pa je že cela desetletja ležal nekje v Kočevskem rogu. Imeni zlato odsevata na črnem marmorju, prav tako datum rojstva, a datumov smrti ni. Kdo pa ve za dan Silvotove smrti? Mama je ob izgubi svojega velikega, lepega sina, maturanta klasične gimnazije, hodila v črnem še štiri leta po tistem usodnem maju 1945. Žalovala je in jokala, pa nekje na dnu čisto tiho upala. Ko je do nje od časa do časa prišla prišepetana novica o kakem fantu, ki je po čudežu božjem pod mrtvimi tovariši živ obležal v kamniti jami in je potem, ko so pijani rablji odšli z morišča, zlezal iz prepada, se nekaj dni skrival po gozdovih, nazadnje pa se je na nočni poti proti Italiji prišel posloviti od domačih, ji je srce zatrepetalo ko prestrašen ptiček: "Morda je pa le živ, morda bo nekoč potrkal na okno..." Pa ni potrkal.

Njena bolečina je kljuvala vedno enako, njeno upanje pa se je, ko so tekli meseci in potem leta, oglašala le še kot brezupne sanje. Pa vendar, še zmeraj živo upanje materinega srca.

"Če bi prišel... Skrila bi ga zgoraj, na podstrešju. Naredila bi mu ležišče iz pernic, mu izmila in zavezala rane, ga zavila v čisto nove bele rjuhe. Pa jesti bi mu dala, revčku. Pomalem seveda, saj je njegov želodec ves skrčen od stradanja in prestane groze. Skuhala bi mu kurje juhe, pa mehko kuhana jajčka, pa čaj bi pil, lipov, osladkan z medom..."

"Mama, ne razmišljaj o vsem tem. Če se je čudežno rešil, je zdaj nekje na varnem. Oglasiti pa se noče, da ne bi nas vseh spravil v nevarnost, v zapor. Kjerkoli je, je zdaj vsega rešen."

Vsega rešen.

Oče, jaz in teta smo vedeli, kje je našel rešitev in mir, kje mu nad glavo pojejo poslednjo uspavanko roški gozdovi. A mami upanja nismo mogli nasilno in kruto podreti, saj jo je le to upanje držalo pri življenju. Pa molitev. In v črnino zavite vsakdanje dolžnosti do družine.

Štiri leta črnine.

Vse svoje obleke in rute je prebarvala v črno. No-

vih ni kupovala. Počasi pa si je le kdaj sešila kak predpasnik, ki je na črnem imel tudi kake majcene bele rožice. Pri tem je imel dosti posla in zaslug oče. Za vsak god ali Božič ji je kupil kak kos blaga, temnega, lepega blaga s skoraj neopaznim vzorcem, pa kako ruto, ki ni bila več čisto črna.

Potem pa je oče zbolel. Velikana, korenjaka, ki ni bil nikoli bolan, je podrl rak. Mama, vsa slabotna in izmučena, bi bila skoraj umrla z njim, saj mu je stregla noč in dan. Pa ni umrla. Vsa majhna in oprta na palico je preživela moža še za deset let. Načrt za nagrobnik je naredila sama: naravni, neizklesani granitni podstavek, vanj pa pritrjena plošča iz bleščečega črnega marmorja.

Pod očetovim imenom imeni njegovih sinov. Ob Silvotovem vrezana zlomljena češnjeva vejica. Ker se je rodil v juniju, ko češnje zore, umrl pa maja, devetnajst let kasneje, ko so divje češnje cvetele ko beli venci nad morišči in prepadi v Kočevskem rogu.

Vsak dan je mama proti večeru hodila na pokopališče in prižigala same bele sveče. Vsak dan. Zadnji dve leti je le z veliko težavo lezla v tisto pobočje pod farno cerkvijo.

Tisti Božič pred njeno smrtjo sem ji iz Ljubljane prinesla šopek njenih najljubših rož: teloha med resjem in mahom. Cvetje sva na mizi v družinski sobi razvrstili v stekleno skledo, na sredo katere sva postavili debelo voščenko. Na Sveti večer sva sedeli na peči, sami, sveča pa je gorela med telohom in mahom kot baklja. Komaj slišno sem zapela "Sveta noč, blažena noč"... Mama ni mogla več peti.

Sedeli sva in poslušali pokanje v tramovih in korake po zasneženi cesti. Kot nekoč. Le jaslic ni bilo v kotu in nikogar, ki bi z nama molil rožni venec.

Le sveča na mahu je molila za nas vse, njen plamenček je odseval v maminih solznih očeh.

Ko so odprli tisto strahotno skrivnost Kočevske roga, mame že deset let ni bilo več med živimi. Kakšna velika milost! Prav gotovo bi bila - četudi ob dveh palicah - poromala na grob sina, na svečano mašo nad nakopičenimi kostmi pomorjenih, ki so čakali na svoj pogreb že pol stoletja. Takrat bi ji bilo do konca zamrlo vsako upanje, umrla bi bila ob pogledu na tisto žrelo, ki ji je pogoltnilo sina. Za kaj vse moramo biti v življenju hvaležni!

Vroč julijski dan je. Vse dobrave in vse senožeti po mehkih dolenjskih gričih se odpirajo soncu kot z mavrico cvetja okinčane neveste. V svoji globoki strugi Krka tiho, tiho teče preko mahovitih pragov in neslišno škropi bičevje in vrbe na bregu s srebrno, dobrodejno roso.

"Tule se menda odcepi najbližja cesta na Kočev-

ske,” pravi Nada, ki pogumno vozi preko njej neznanih dolenskih vasi.

“Ja, tu na Dvoru. Najprej preko mostu, potem v breg na oni strani Krke, potem pa so kaŝipoti proti Rogu, vsaj tako so mi povedali.”

In vozimo. Tri prijateljice iz starih dni, ŝe iz vojnih časov, pa iz časov po vojni, ko smo previdno molčali, da se ne bi kaj pregreŝili. Nada in Majda nista izgubili v kočevskih gozdovih nikogar. Z menoj gresta, peljeta me na bratov grob. Veinomoma molčimo. Le tu in tam sama prekinem tesnobo.

“Ja, tule so pa menda tisti travniki, kamor so po odhodu Kočevarjev ŹuŹemberani hodili kositi mrvo. Ŗepkova fanta, naŝa soseda, sta neko popoldne suŝila in grabila seno, ko je nenadoma pridrvela italijanska hajka. Ustrelili so ju na licu mesta.”

“Oh, ti prelepi kraji! Le zakaj je prav tukaj kosila smrt vso vojno in po njej?”

“Le zakaj! Pa hoste, hoste, eno samo moriŝe, en sam grob!”

Dolgo e vozimo. Zdi se nam, da smo menda e na robu Kočevskega, istu blizu Roga, e e ne na njegovih obronkih. Kaŝipotov pa nikjer. Po cesti jo primaha okat star moŹak. Na glavi ima majken, temnosiv kastorec, v roki debelo krivko.

“Vpraŝajmo!” ree Nada.

“Dober dan, stric, ali morda veste, kod se gre v Rog, kjer so grobiŝa?”

MoŹ grdo pogleda izpod namrŝenih obrvi: “Jaz nič ne vem.”

“Tam, kjer je bila tista slovesna maŝa, romanje...?”

“Ne vem nič!”

Podrsa se ob brneem, razgretem in praŝnem avtu in odločno zasadi krivko v trdo zbito cestiŝe.

“No, ja, bomo e naŝle, hvala vseeno!” prijazno zaŹgoli Majda.

MoŹ se niti ne ozre ve.

Pa smo le naŝle tisto svetlo, s krvjo do skalnatega dna prepojeno zemljo. “KriŹ pod Krenom” je bilo zapisano na majhnem, skoraj neopaznem kaŝipotu ob nekem skoraj neopaznem odcepu od glavne ceste.

KriŹ.

Lesen, kot spleten iz samih stoletnih korenin ali pa iz prebianih udov strpinenih teles. Vzpenja se visoko pod nebo. Vsenaokrog pa kot da je narava sama zasadila boŹji vrt: trnasta robida s temnordeimi stebli sega po rnem trnu, ki opojno diŝi po medu; visoka praprot se meŝa med rumenooke bele marjetice, zlatice in Źalno vijolične orlice. Od nekod je zadiŝalo po jagodah.

Od kriŹa uhojena steza.

Tu je.

Strahotno, rno Źrelo brezna.

Ob njem pa neŹno, na novo porojeno zelenje salomonovega pečata in ovalne lipice. In mah. Oh, kakŝen mah! Kot velike, mehke zelene blazine. Kot da so jih pripravile matere, da bi se na teh posteljah spoili njihovi mrtvi, razmesarjeni sinovi.

Oh, saj ne more biti! Saj je nemogoče, da tamle v globinah prepada zares leŹijo kosti mladih fantov, da je bil tale opojni, diŝei poletni gozd priča smrtno groze in muk tisočev.

Pa je le bilo tako. Ta del gozda je tiho pokopalniŝe. Ni kamnov, nič črnega marmorja, nič zlatih črk. Le mir, sveti mir - solze, pomeŝane s krvjo, so se e zdavnaj spojile s črno gozdno zemljo. Ob robu brezna velika, stopničasta skala, vsa preraŝena z debelim mahom. Na vsaki vdolbinici, na vsaki mahovnati poliki pa svea.

Jaslice.

Nekaj sve je e zdavnaj dogorelo. Za njimi so ostali le ŝe rdeči in beli plastični valji. Tenka plastika, tu in tam presvetljena s sončnimi Źarki, ki si utirajo pot med vejami in kot Źive, tople dlani zibljejo zelene sence pod drevjem. Nekaj sve ŝe gori. Velike, debele svee, najbrŹ so jih obiskovalci pustili pred kratkim. Opazim Źensko, ki je vstala s skalnate stopnice. Ni nas ne pogleda, pomuzne se stran in se izgubi v gozdu. Strah, ŝe zmeraj strah, ki se je ljudem zaŹiral v kosti pol stoletja.

Prinesla sem ti lučke, Silvo.

PriŹgem pet vitkih belih sve, ki jih zasadam globoko v mah.

Bolečina je tako trpka, da je skoro ne čutim ve.

Nada in Majda sta se diskretno nekam umaknili. Poklekнем na skalo, v mah. Moliti ne morem. Kar tako mi iz podzavesti zapoje Gregorčič:

“Na gomilah krizanteme
molijo molitve neme,
vse obliva luči Źar...”

Pa ni krizantem. Le svee, bele svee na mahu, kot da so se zlile iz tistih vrst drobenih svečk pred tvojimi jaslicami, Silvo.

Ŗe veŝ?

Ne sliŝi me. Si res tu, v rnem Źrelu? Vidiŝ te zeleno-zlate plamenke?

Svečke v mahu.

Svee, svečice.

V joku vztrepetam in odprem oči.

Skozi prosojno zaveso ŝpanskega mahu sijejo floridske svee.

Sijejo, sijejo.

Sijejo mrzlo, sijejo samotno.

roman v nadaljevanjih

GOSPA S STEKLENICO

Gizela Wiesthaler je sedela na udobnem naslanjaču pred rokokojevsko mizico in imela v rokah, kar me je neznansko začudilo, "slovensko" buteljko. Toda - imela je tudi pijan pogled in dokaj rdeč nasek. Takoj sem razumela, da se je lotila slovenskega vina po cankarjansko, to je - čeprav je imela na mizi umetniško izrezljan kozarec, ga je luckala kar iz steklenice. Saj, bila je obupana. In od moža se je bila navadila, da ga cukne, da bi ne bila tako obupana. On, kot je povedala, je odpotoval s prijatelji z univerze, a je v resnici kar odjadriral iz pristanišča na jahti bogatih znancev. Tam, na jahti, je bila tudi lepa Smiljenka, njihova najdražja mladenka, ki jo je ona vodila v teater in učila angleščine pred desetimi leti.

Zdaj je bila že raziskovalka na univerzi in se je po neznanih divjih naravnih zakonih zatelebala v njenega moža. Ne bi smela, seveda, a tako se zgodi v filmih in, čeprav je Smiljenka resno vzgojena hči, nasičena z učenimi psihološkimi nauki, se svoji prvi in menda edini prijateljski zvezi z učenim in prevarantskim moškim, noče odpovedati. Tudi ona je imela svoje teorije, ki so zdaj že postale strateški prijem: nič se ne bo izdala, da ve, kaj se dogaja, ampak mu bo kar naprej bila ljubeča žena, telefonirala mu bo, urejala stanovanje, kupovala nove srajce, zavižala nove knjige in bila ljubeča žena. V resnici se bo tu in tam skrivaj potolažila. In tu je zdaj imela svojo tolažbo v rokah.

"Toda, gospa Gizela, če že pijete, si vinca natočite v ta prelep kozarec!"

"Mejduš, da mi je ta kozarec na poti: darujem ti ga; kar imej ga!"

Hm, kozarec je bil vreden polovice moje nekdanje plače, in v takem stanju se mi zares ne zdi vredno, da bi ji verjela, kar reče. Gizela je pač hudo obupana...

"Ti, ki tako dobro obvladaš jezik, bi lahko prišla k nam za inštruktorico, ko nimaš več novinarskega dela!"

"No, nekaj uric bi si že vzela, da bi kaj vplivala na znanje Feliceja in Angelike!"

"Posebno Angelika je potrebna poduka iz latinščine!"

Čudno, Gizela mi predlaga nekaj lekcij zelo resno, kot bi ne bila s flašo "Ivana Cankarja", kakor sem jo imenovala v mislih, prišla že do neprisebne stopnje. Kar pomeni, da je njen obup hujši od možnosti pozabe.

"Seveda se morata tvoja dva prej primerno pripraviti, ker bosta uspešna samo, če bosta složna s tistim, kar jim bom postavila za pouk."

Gizela se je nasmehnila. Trpko sicer, a se je nasmehnila.

"Lahko začnemo že jutri, tako - ob enajstih!"

Saj, bilo je poletje, in zgodaj zjutraj sem nameravala plavati v Grljanu, kjer večkrat srečam tega ali onega znanca.

Včasih se klepet ob sladoledu zavleče čez dvajnajsto, a tokrat bom pohitela.

Angelika je ob dogovorjenem času mirno sedela v razkošni jedilnici, nekaj si je celo prepisovala v nov zvezek, in če se ne motim, je imela v roki novo pero in na mizi nanovo zavite knjige. Saj, me prešine misel, tako urejeno in razkošno doma, v šoli pa imajo razrede kot pred drugo svetovno vojno! Pravijo mi, da so v klopih še vedno luknje starih tintnikov. Toda, da so tiste klopi udobne, široke in da pod pisalno desko lahko skriješ malico, slovarje in zapiške, s katerih lahko "prepisavaš".

Lepa reč, si pravim, zdaj pa sem taka kot pri Desetem bratu Lovro Kvas. "Domača učiteljica", le da s slabšim honorarjem, kakor so ga bili deležni takratni poučevalci! Zato bleknem nekaj, kar nisem nameravala: "Zdravo, Angelika!"

Prijazno me pogleda, kar me preseneti, ker je prav nebržno sprejela moj "zdravo".

Lekcija je potekala odlično, Angelika je dokaj hitro pregledala nepravilne glagole in začeli sva prevajati Ovida.

Vtem je prisedel še Felice in okrog poldne se je moja prijateljica prikazala v lepem modnem kostimu, na mizo pa je postavila odlični kraški

M. Žitnik

Čarodejke

(VIII.)

prigrizek: pršut in sir Tabor. Bogvekoliko generacij star porcelanasti krožnik je bil okrašen z rožmarinom, a prejela sem tudi zavoj, v katerem je bil včerajšnji kozarec. Tako sem razumela, da v ta dom moram zahajati, ker me rabi-jo in ljubijo. Morda pa sem tudi jaz malce obupana, če sem sama...

Toda, ko se že skoraj nagovoriva o politiki, o nezvestobi starih in mladih, o povprečnosti sodobne glasbe in še o kaki gospodinjski zadevi, mi ona kar na lepem razodene:

"Veš, ne maram, da bi bila Angelika tako vzgojena, kot so vzgojili mene! Mora postati samostojna, saj bo takih izmečkov, kot je moj mož, vedno več na svetu in ni treba, da bi ji zato kdo delal iluzije, ki so nekoristne!"

"Morda! Toda je vseeno tako lepa, da ni misliti, da bi hotela postati nuna!"

"Še zdaleč nisem hotela reči kaj takega! Hočem le naslednje: da ne bo uverjena v neko zakonsko srečo, ki je jaz nisem imela in sem si jo vsaj deset let naivno sanjala!"

"Nikar ne misli, da ti bom vzgajala hčer, kakor da bi hotela maščevanje za njegovo nezvestobo!"

Zdaj pa sem se ugriznila v jezik absolutno prepozno, a Gizela ve, da sem jaz na tem področju popoln laik, da o mukah zakonskih žena ne vem nič in o družinski sreči ali nesreči še manj! Pa vem, saj sem vedno prebrala nekaj romanov, v katerih se dobro in slabo psihologizira o zakonolomih, o skladnosti značajev, pa tudi o tem, zakaj so nekatera verstva uverjena v smisel zakona, druga pa ga svojim voditeljem prepovedujejo. Tudi o tem smo večkrat debatirali v univerzitetnih časih. Ne, kaša, v katero je padla Gizelina zakonska sreča, ne more biti moja zadeva, le gospo bom morda, pravim, morda, zvelikla nepijandursko iz nje.

"Oprosti, saj se zares ne morem vtikati v tuje zadeve!"

GRENKA JESEN

Listje v vetru, rumenozeleno, rjavozeleno, rdečezeleno, rdečerumeno, vijoličnorjavo, kaj vse pobarva narava v tem času nešteti notburje in morskih valov! In s temi šuštečimi valovi so z morja in sonca pripotovali še zadnji veseljaki. Med njimi Gizelin mož. Ona pa je medtem lepo uredila dvoriščne in vrtno gredice, pospravila je kletne prostore, natrpala hladilnik z

najboljšimi jedmi, postavila je v hišne prazne kote velike rastline, menjala je vse preproge in me prosila, naj pridem k njim na večerjo, pri kateri nas je sedelo kar nekaj dobrih znancev, stregla pa nam je Gizelina teta. Nagrmadili so toliko različnih kozarcev, krožnikov in dobrih jedi, da sem v tistih večernih urah začela resno razmišljati, če nisem jaz tista, ki je vse to prijetno počutje zamudila. In sem bila jaz skeptik, pa čeprav se je spomladi zdelo, da sem edina, ki nisem nesrečnež med zgubljenimi stvarmi. Zares, spet sem postala ena gostja, ki je povsem podobna Lovretu Kvasu, le da sem v tej hiši imela dva odlična dijaka, medtem ko je imel znani junak iz Desetega brata le hude poredneže.

Zaman sem se tolažila prvi in drugi večer, ker mi je Gizela čez teden dni izjokala nekaj groznega: da se hoče njen družinski oče ločiti. In sedaj, ko da je njena usoda na tehtnici, naj ji pomagam. Jaz?

"Saj sva prijateljici! In prijatelji si med seboj pomagajo, tam v davnih časih, da so se celo milostne dame preoblekle v služkinje, če je bilo treba rešiti nekaj tako svetega kot je zakonska sreča!"

Posvetilo se mi je, da Gizela namiguje na Matička se ženi in komedijantsko preoblačenje, zato sem se bridko nasmejala.

"Gizela, če že veš, da je to življenje pogostokrat ena linhartovska komedija, za kaj pa ne vzameš te razporoke, kot bi šlo za komedijsko stvar!"

"Kako moreš ti, ki si moja prijateljica, tako svetohlinsko držati z mojimi sovražniki!"

"Jaz pač ne držim s tvojimi sovražniki, skušam pa biti stvarna!"

Spet jok, stok, hlipanje, neutolažljivi jok! Seveda jo tolažim, da bom možakarja pregovorila, naj s tako prenagljeno gesto počaka, vsaj tako dolgo, da si otroci opomorejo, da zrastejo, da bi ne bilo tako tragično kar meni nič tebi nič ločiti se od družinskega življenja, ker je razporka točno to: vsi se morajo razporečiti od skupnega družinskega življenja.

Ker enakih pritožb nisem bila deležna samo jaz, ampak je Gizela iskreno jokala, stokala in hlipala v naročju ali pa vpričo številnih sorodnikov, prijateljev in znancev, gospod soprog pa takih dogodkov ni pričakoval, se je kratkomalo ustrašil in svojo lepo zapeljivko prepričal, da morata nekoliko počakati na resnično zemeljsko srečo. Tudi mladenkini starši niso bili vese-

li velike ujme v obliki čenč, ki so se tiste jeseni kot gosto jesensko listje zgrnile nad njihovo pošteno rodbino. Smiljenkina mama je pobrala kovčke in se je umaknila v poletno hišico v Dolomitih. Smiljenka je bila užaljena, a se ni vdala kar tako: z avtom je ljubljenelega moškega čakala ob istem vogalu na istem parkirišču, nakar sta se napotila v hotel ob morju. Tega ni nihče izvedel, le Gizeli se je zdelo, da so vsekakor sumljivi nenadni odhodi in pozni prihodi večno utrujenega soproga. Ne, o razporoki ni rekel več nič, a tudi olikan ni bil več z njo.

Ko se je ves Trst odel v božične okrasne luči in so polagali prve rdeče tepihe po mestnih pločnikih, je Gizela v veliki božični vitrini zagledala v zrcalastih okraskih svojega moža in lepo Smiljenko. Dopovedala si je, da ima privid, potem se je ozrla čez cesto in videla tesno oprijet par, kar sta bila onadva. Bila je presenečena. Sprva je mislila, da bo omedlela, a se je trdno oprijela nekih vrat v na stežaj odprto trgovino, nakar jo je kar odneslo v bližnji bar. Vitki in skrbno počesani natakali se ji je vljudno nasmehnili, ona pa je kar zahtevala caffè coretto. Potem veliko pivo. Nakar je ugotovila, da ima s seboj veliko vsoto denarja, in je izpraznila nekaj kozarčkov s konjakom. V glavi se ji je vrtelo, pa je vseeno na poti proti domu popila še dve črni kavici. Na tržnici je pokupila najdražje kilograme sadja, v ribarnici pa dva ogromna raroga. V jezi je skoraj prečkala cesto, ko je bil na semaforju rdeč znak, potem pa se je nasmehnila sebi in svetu, stopila tik pred podivjanim motoristom na pločnik, butnila s torbami v neki neznani parček, s težkimi torbami je polagoma skoraj zašla v neznano slepo ulico, kjer so popolnoma prenovili mestni predel, nakar se je znašla pred novo leseno klopco in se skoraj zvrnila nanjo.

Ko se je nekoliko opogumljeno dvignila s klopc, se junaško oklenila težkih torb in se nasmehnila rarogovim ščipalkam, ki so gledale skozi prozorni polivinil, jo je doma čakalo "nje-no" ljudstvo. Ko sem opazila, da hišni zvonec čudno brni in ne zvončklja kot po navadi, sem kar skočila od mize, kjer sva tokrat z Angeliko ponavljali imena Saturnovih lun, ter sama odprla vrata. Pred moje noge se je skoraj zrušila torba z rarogoma, zadišalo je po popru in ribah, a tudi po alkoholu. Do katere stopnje se ga je Gizela tokrat nažrla, se nikomur ni zdelo zanimivo, ker smo vsi skupaj držali kuharske priročnike in iskali recepte, kako se skuha ali speče rarog. Potem je Angelika hitro oskubila nekaj

česnovih strokov, na vazicah z dišavami pa smo takoj našli pravo količino peteršilja in kormačnika. Ko sem opazila, da se gospa Wiesthaler vendarle prehudo maje, sem jo zvelkala v kopalnico in ji prinesla povaljano domačo haljo, zraven pa sem ji zabičala, naj se pred vsemi dela nadpovprečno utrujeno ali vsaj žalostno, nikar ne pijano! Otrokoma sem omenila, da mamoli glava in da bom pri kozicah ter loncih tudi jaz poskusila svoje sposobnosti.

"Resnično - raroga še svoj živ dan nisem okusila in zato bi ga rada danes zvečer!"

In so mi vsi verjeli, tudi gospod Wiesthaler, ki je mladostno privršal v kuhinjo in mi pomežiknil od sreče. Tedaj je tudi mene prevzel up, da gre morda tudi pri tem človeku ljubezen skozi želodec in mi ne bo več treba poslušati obupanih litanij že očitno zapite Gizele.

Toda bila je že sobota in ob sobotah sem odhajala k moji mami. Nisem se nikoli kesala, ker se nisem potrudila in se po njenih željah uredila v zakonskem stanu. Vedno vem, kaj si misli o meni, vedno vem, kaj bi želela od svojega edinega otroka, a tega ni v mojih načrtih. Žal si ne bova nikoli bliže, čeprav naju veže veliko skupnega.

(dalje naslednjič)

Aleksander Furlan

Ta Sveta nuč

Kašen mjer je necuöj.

Če b'm kej rjeko,

b'm rjeko po tiho,

ku de be an uatrek me u naručje zaspau.

Če be jemo s kum se ment,

be guaro počase,

de ne be vele usè poveu

jen be hitro usè končalo.

Če b'm jemo s kum quart,

b'm pravo samo lepe stvari;

na tu Sveto nuč,

n'rlepšo nuč na svete!

Dve ženski sta tistega nič kaj lepega junija pogledovali na morje, na dveh nasprotnih si točkah velike luže: ena je bila zdaj že belolasla mama Mimi v barkovljanskem bregu in druga je bila žena Gloria v Bostonu. Odkar je jadrnica odplula na Atlantik (približno štiri dni prej), se nebo ni niti za trenutek odprlo in morje ni bilo prav nič junijsko: hladni in mrzli zalivski tok sta si jih dajala in uprizarjala svoje divje igre na morju in na kopnem in vremenska poročila in napovedi so bile črno-sive.

Kaj ne bi bilo lepše in bolj enostavno, ko bi se oba z možem vkrcala na letalo ali na varno (?) in gosposko preocean-sko ladjo in lepo plula proti Trstu? Ne. Ne in ne! Bilo je treba iti z jadrnico (pa kaj naj bi jo nazadnje pustil tam?), bilo je treba tveganja, nenavadnih doživetij, avanture! Kdor te žilice nima, ne ve, da gre za pravi dinamit. In, kdor se z njo rodi, ji mora prisluhnti, če ne, je nesrečen in z njim vsi tisti, ki se gibljejo in živijo v njegovi bližini. Toda, ko bi je ne bilo, žilice namreč, bi človek nikoli ne prišel na luno.

Sredi tistega mešanja oblakov, ki so viseli nad mestom, je zabrnal telefon.

“Kako?” se je ženi Gloriji svet postavil na glavo.

“SOS!?” Kdo pa pravi, da so prav naši?”

“Lahko bi bili. Saj divjajo nevihte na vsem severnem Atlantiku!”

“O, mamma mia, mamma mia!” saj jo je do zdaj skoraj redno klical po telefonu.

“Pridem tja! Prav?”

Seveda je bilo prav. Z Noro sta si bili dobri prijatelji, ta pa je živela v neposredni bližini. Norin brat Roy pa je delal v Yarmouthu, v Novi Škotski, kjer so ujeli prve klice na ponoč, ki jih je oddala jadrnica. Sprožili so alarm in pristaniške oblasti so v najkrajšem času poslale nad nevihtno področje dva helikopterja in letalo.

Toda o jadrnici ne duha ne sluha.

“Kje ste pravzaprav bili, medtem ko so vas reševalci iskali? Ah, seveda. Namakali ste se v vodi. Pravzaprav pod vodo, pa ne zato, da bi se hladili pred poletno vročino, temveč zato, ker ste popravljali krmilo, ki ga ni bilo mogoče popraviti, saj tistega drobnega delčka, ki se je bil polomil, ni bilo mogoče ustvariti iz ničā.”

“Seveda ne. Vendar mi je uspelo za silo povezati krmilni sistem z vrvjo, tako da nismo bili v popolni oblasti vetra in morskih tokov...”

“Tako ste popravljali polomljeno krmilo, polomljenega zdravnika in krpali (že spet!) razbite sanje.”

“Približno. Ker! Ko se zaveš, čemu si ušel, si prej evforičen kot pa potr. Ne misliš na raz-

bite sanje in materialno škodo.”

“Kaj pa na tiste, ki so bili manj srečni in so zaspa-li v nedostopnih globinah?”

“Bog ne daj!” se vznemiri Odisej.

“Na tiste lahko misliš, ko si na kopnem. Ko si na morju, moraš take misli nemudoma odgnati in ukrepati tako, da prideš čimprej iz zagate!”

Ko se je po šestintridesetih urah privlekel iz vode, se je spet oklenil svojega “Gibson girl”, ki je imel obliko ženskega telesa (od tod morda nenavadno ime) in ta mu je s svojim signalčkom pomenljivo pomežiknil, češ, morda pa bi le bilo vredno poslati v eter še en SOS, morda ga le ujame kakšen angel varuh tam na daljnem kopnem.

“No, pa dajmo!” so si rekli in jadrnica je spet oddajala svoj radiotelegrafski signal, ki avtomatično sproži alarmni sistem na bližnjih ladjah in opazovališčih na kopnem. Toda nič. Številni so elementi, ki lahko motijo ali celo izničijo signale teh nadvse občutljivih in zamotanih človeških izumov.

Vse naokrog je vladala tišina. Molk posadke. Kopicenje misli v glavah in oblakov na nebu. Zaradi teh je bilo nemogoče dognati, na kateri točki so obtičali, v tisti mreži vzporednikov in poldnevnikov,

ki jih je človek zarisal na podobo svojega planeta. Sonce, kje je bilo sonce? Brez njega je bil sekstant odvečna stvar, ura povsem nepomembna. Kako pa moreš še verjeti uri, ko se ti vsaka njena minuta prikazuje kot nekaj, ki spominja na večnost?

“In strah? Vas je bilo kaj strah?”

“Ne. Ko se je morje nekoliko uneslo, smo se umirili tudi mi. Bili smo živi in to je bilo glavno. V takih trenutkih se naučiš ceniti življenje.”

“Toda prej ste omenili morske gusarje. Tudi nanje niste mislili? Se tudi njih niste bali?”

“Pristaniške oblasti so nas ob odhodu zelo resno opozorile na to nevarnost. Zato je bilo nemogoče se ne spomniti vsaj včasih tudi nanje, še posebno v takih kritičnih trenutkih. Posadka v težavah je za morske roparje poceni plen.”

“Pa kakšni so ti moderni roparji?”

“Na moč prijazni. Približajo se s signali in pozdravi, ki naznanjajo prijateljstvo; posadko pokličejo tudi po telefonu in prosijo za pomoč. Ko so stiki vzpostavljeni, postrelijo vse in se polastijo ladje. Nanjo prenesejo tovor z mamili in svojo potopijo; tako lahko mirno pristanejo kjerkoli in uidejo kontroli, saj potujejo na poštene barki, o kateri nihče nič ne sumi.”

“Zgodbe stare kot svet. Vendar: ste se z njimi srečali ali ne?”

“Ko na SOS ni bilo odgovora, smo vrgli v zrak nekaj rdečih signalov. In prišla je noč: dolga in nihče ni mogel misliti na počitek. Okrog enajstih zvečer so iz teme prikukale bele in rdeče jamborske luči.”

“Oh!”

“Nič oh! Bila je velika ribiška ladja z velikim belim srpom in kladivom sredi rdečega dimnika.”

“Prej bi povedal, se vam ne zdi?”

“Eh,” se smehlja hudomušno Odisej, ki je nalašč nastavljal zanko, da bi človek mislil, da so le bili pirati!

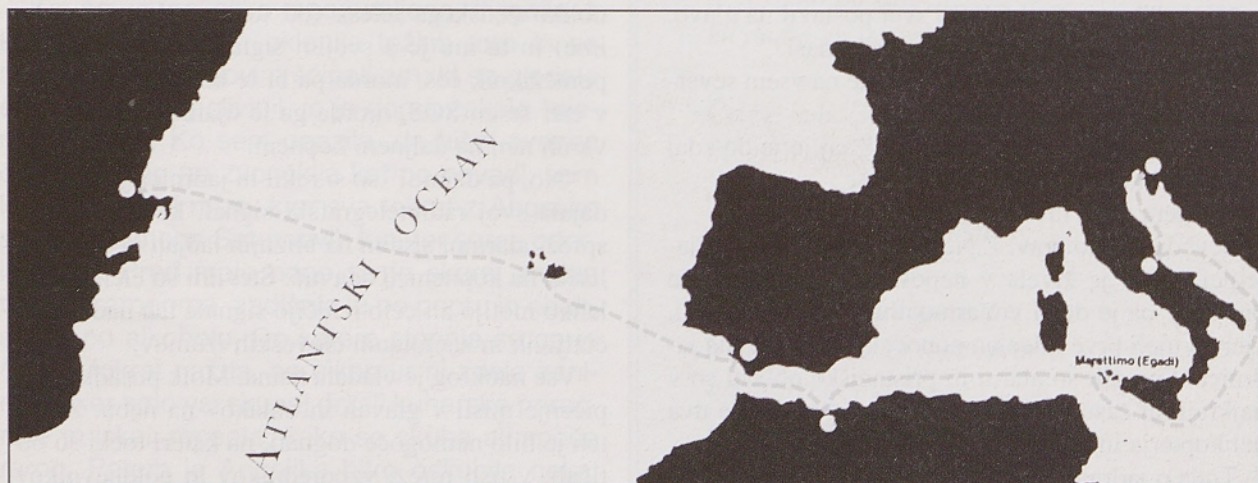
Rusi so bili ujeli njihov zadnji SOS in so prihiteli na pomoč. Pozno, ali vendar! Privezali so jih na svojo ladjo ter jih vlekli s sabo celo noč in skrbno pazili, da ne bi zašli v kanadske teritorialne vode. Obvestili so pristaniške oblasti, kako je s to posadko in proti jutru jih je prevzela izvidnica s kanadsko zastavo; Dušan je odklopil jadnico ter jim na konec vrvi privezal v nylon zavito cigaretno zalogo in whisky. Rusi so vse veselo ulovili in mahali v pozdrav. Kanadska izvidnica jih je v štirih urah privlekla do barke, ki je postavljala boje in šele ta je pomenila resnično odrešenje, saj jih je pripeljala v Yarmouth v Novi Škotski: pred njimi se je prikazalo kopno, trdna tla.

Tu je moral vicekapetan napisati uradno poročilo o dogodku. Za vso pomoč niso plačali niti pol dolarja, pa tudi nobene globe ne! (Pa zakaj bi jo!) Ne samo: vice jih je kljub utrujenosti s svojim avtom popeljal do trgovine, kjer so lahko kupili nadomestni del za polomljeno krmilo in nato še h kovaču. Zares gosposko, človekoljubno!

Polomljenega zdravnika Stefanija pa so vkrcali na letalo za Boston. Šele tedaj je Dušan lahko telefoniral ženi in ji povedal, kje da so. Vidiš, vidiš! Pa so le bili oni! Za božjo voljo, kako je to mogoče! V Yarmouthu! Kako je to sploh mogoče!

“Preljuba, na morju (a ne samo tam) je prav vse mogoče!

Potem ko je v dušku pojasnil, kdaj, kje, kako, zakaj, se je sesedel na stol, da v miru povečerja v družbi posadke; toda ob prvem grizljaju, ki ga je nesel k ustom, ga je nekdo zaklical dol s pomola. Bil je neznanec, toda neznanec, ki ga je klical po imenu.

“Kdo pa si?” je zamarširal Dušan po palubi in se približal.

“Ime mi je Roy, Roy Sauliner,” je povedal simpatični črnolasec, bolj nizke postave. “Sem ‘disk jockey’ na radiu, tukaj v Yarmouthu.” Na Dušanov namig je skočil v barko.

“Sem Norin brat.”

“Čigav brat?” se ni mogel domisliti.

“Moja sestra je Nora in živi v Bostonu blizu vas in je prijateljica tvoje žene!”

“Aha, zdaj mi je jasno! A ne prav vse. Da, da. Norin brat!”

Čez pol ure so bili že vsi na Royovem domu in nazdravljali. Prišel je tudi radijski snemalec, mladi, plavalasi biolog Mike. Roy ga je udaril po rami: “To je moj prijatelj, to je tisti, ki je ujel vaš prvi SOS, ki ste ga poslali v eter.” Nemudoma so obvestili pristaniške oblasti, ki so brž poslale dva helikopterja in manjše letalo nad trikotnik, kjer naj bi se nahajala posadka.

“Le kje hudiča ste tičali, da so vse preresetali in vas ni bilo nikjer? Mislili smo že na najhujše,” sta se zdaj smejala mlada dva.

Rekonstruirati, kje da so bili, ko so jih reševalci iskali, je bilo skoraj nemogoče, vsaj za tiste prve ure

po nevihti. Kasneje so seveda izginili, ker so jih bili odpeljali ruski ribiči.

“Toda! Še danes se mi zdi neverjetno, da so nas tri različne ladje pripeljale naravnost k ljudem, ki so zaznali naš prvi SOS in nam prvi hiteli na pomoč.”

“Menda vas tisti Mike še vedno rad obiše, kadar le more, kaj!”

“Od časa do časa se prikaže. Prav pred nedavnim je bil spet pri nas. In smo obujali spomine.”

“Toda, kako je bilo v Novi Škotski?”

“Tam? Nič. Saj smo že po nekaj urah odrinili proti domu. Čez tri dni smo bili že spet v Bostonu.”

“Si je bilo treba tudi malo oddahniti, kaj?”

“Ha ha, oddahniti! Če je bilo treba kdaj pohiteti, je bilo to prav tedaj! Poiskati sem moral novo posadko. Saj se je prva, prestrašena in razočarana, razšla.”

“Prestrašena! Nič čudnega. Kdo pa ne bi bil prestrašen po urah in urah premetavanja po barki, ob misli, da boš zdaj zdaj moral izpustiti dušo?”

“Ah, strah je kmalu pozabljen, ko se vse srečno razplete. Dva člana sem pravzaprav že imel, še preden sem pričel iskati: to sta bila Roy in Mike iz Yarmoutha.”

“Tista iz yarmouthskega radia? Tista dva, ki sta ujela vaš prvi klic na pomoč?”

“Tista, tista. Navdušena, mlada, nestrpna. Komaj sta čakala, da se vkrcamo in odrinemo.”

“In zdravnik?”

“On je imel roko v gipsu. Je pa kljub temu napisal nekaj člankov za krajevno časopisje. Tudi radio in televizija sta poročala, kako in kaj, saj imajo bralci in poslušalci take zgodbe navadno radi.”

“Toda, zakaj je bilo treba hiteti?”

“Narava hiti, življenje tudi. Jaz sem moral hiteti, ker sem tvegat, da zamudim tisti čas, ko so vetrovi najbolj ugodni za plovbo proti Evropi; to je obdobje od polovice junija do konca julija, približno. Jeseni, sem računal, bom doma.”

“Torej: nova avantura z novo posadko.”

“Da. Kot sem rekel: Roy, ki je bil tudi učitelj telovadbe, Mike, ki je bil tudi biolog in potem Bob Mikigam.”

“Bili ste v štirih.”

“Dovolj. Vsak od nas je moral biti pri krmilu po šest ur in tako so se iztekali dnevi.”

“Kaj pa tehnična plat?”

“Mike je vzorno skrbel za orientacijo, ladjo pa sem tokrat upravljal sam.”

Odrinili so že petnajstega julija: tokrat brez godbe, brez streljanja topov in praznovanja. Za odhod so vedeli samo na uredništvu “Boston Herald”, s ka-

terim so imeli zagotovljene stike, saj so jim pred mesecem dni zagotovili, da bodo sporočili datum novega odhoda. Vse je poteklo tiho in brez nivoze.

“Kaj pa žena?”

“Žena se je odločila, da pojde z letalom, ko bo čas za to. V Malagi, na Sončni obali Španije, sta se imela izkrcati Roy in Mike, žena pa bi se skupaj s prijateljico vkrcala v Gibraltarju.”

“Zagotovili sta si najlepši del plovbe.”

“Pravzaprav je ves tisti pas, ki se razteza od Azorov naprej skozi vse Sredozemlje, nepopisno lep.”

“Ste občutljivi za lepoto narave in pokrajine?”

“Ja, kar je lepo, je lepo! Kako ne boš občutljiv za nekaj, kar je lepo?”

“In na tisti progi je bilo lepote najbrž na pretek. Kaj pa nevihte? Ste imeli tokrat mir pred nevihtami?”

“Kakšen mir! Najhujša nas je zalotila na pol poti med Bostonom in azorskimi otoki. Toda tokrat smo imeli več sreče. In: bili smo ‘oboroženi’ do zob.”

“No, recimo, da ni bila tako silovita kot tista, ki vam je zlomila krmilo!”

“Hm. Recimo. Čeravno nisem prav prepričan. Bilo je obupno in kar je malo nenavadno: trajala je celih osemnajst ur.”

Toda po vsaki nevihti posije sonce in, ko se spet prikaže, se zdi, da ni še nikoli prej bilo tako nepopisno lepo.

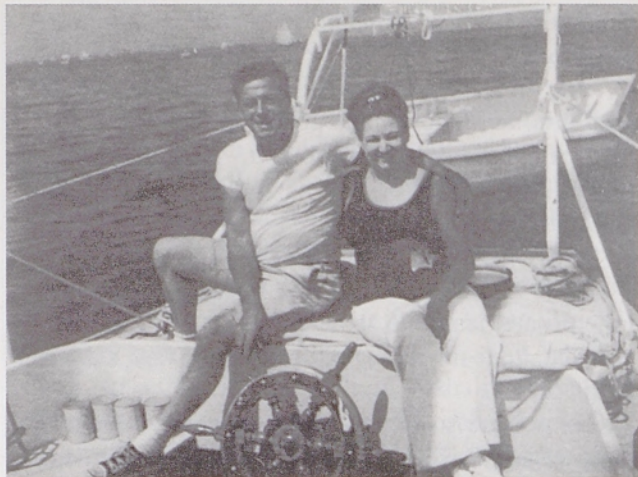
In sredi tiste jasnine, ki jih je objela po nevihti, jih je nekega jutra ob zori nekaj zalilo. Takoj nato je bilo slišati udarce ob boke ladje, ki je mirno plula skozi jato razigranih kitov. Skakali so v dolgih lokih iz vode in brizgali v zrak curke vode, ki se je mavrično iskrla v soncu.

“Le kaj nam hodijo sem kalit našo samoto, ta naš zlati mir s tistimi lesenimi plavutmi, brez katerih bi v teh brezmejnih vodah potonili kakor kamen. Revčki.” Tako so se nekako pogovarjali v svojem ribjem jeziku ti morski velikani, ki zrastejo do osemnajstih metrov dolžine. Niso napadalni, a kljub temu nevarni zaradi velikosti in moči, s katero plavajo po vodi. Kit lahko nehote prevrne tudi večjo barko.

“Pluli smo v njih družbi, veseli, da smo jih videli tako od blizu, saj to ni vsakdanja stvar. Toda že proti večeru so izginili. Nekaj dni kasneje so nam pričeli slediti morski psi v upanju, da pade z ladje kakšen priboljšek v katerikoli obliki. In nazadnje so se pojavili delfini.”

“Delfini? To pa pomeni že bližino zemlje.”

“Ne prav. Približno. Skoraj. Pomeni, da nisi več v srcu oceana. Tudi se je bližal september in to je mesec delfinov. Bil pa je tudi naš čas: imeli smo za

sabo že dve tretjini poti v smeri Evrope. Obljubili smo nagrado tistemu, ki bo prvi zagledal kakšen ribiški čoln, začeli smo staviti, kdo ga bo zagledal prvi, bili smo razigrani.”

In prav kmalu je nekega jutra pokukalo iz morja azorsko otočje.

Ladja, ki je preplula Atlantik, ni kar tako. Še danes ne, je treba kar priznati. Na Rtu Delgada se je tistega jutra takoj zbrala skupinica radovednežev, ki je naraščala iz ure v uro, iz dneva v dan. Vsi so hoteli vedeti vse. Toda časa je bilo malo. (Že takrat!) In: morje omami. Ko po dveh mesecih plovbe stopiš na kopno, se zaveš, da nekam čudno postavljaš noge, da nisi več vaje statični s podplati na trdnih tleh. Si kakor omotičen: od morja, zemlje in lepote krajev.

“Koliko časa ste se oddihovali v tem zemskem rajju?”

“Samo tri dni. Že četrty dan smo se odpravili na pot v smeri Cadiza.”

Od Azorov do Cadiza je za tretjino poti, ki jo je posadka morala prepluti, da doseže Evropo. Toda psihološko je bilo moštvo že tako nastrojeno, da se je zdelo, kot da se bo zdaj zdaj s prstom dotaknilo Italije.

Toda narava se je hotela še enkrat poigrati z Odissejem in ga kaznovati za tolikšen pogum. Pričakala ga je pri Mravljiščnih čerih in udarila po njem in po barki. Oh, kakšne kumuluse je kopičila nad glavami iznenadene posadke, kakšne žveplene strele so parale nebo, kakšni oglušujoči gromi so udarjali drug ob drugega, kako se je penilo in besnelo morje!

Bolje ne vprašati, če ga je bilo strah, če je vsaj za trenutek pomislil na možnost brodoloma. Bog ne daj! Ker to so trenutki, ko mora biti kazalec srca pozitivno naravnan. Brodolom? Nemogoče!

“Ste rekli, da so trenutki, ki jih človek kaj kmalu pozabi.”

“Pozabiš na živčno napetost, na fizični napor, ki ga zahteva boj z razbesnelo naravo. Doživetja ne pozabiš.”

Ne. Tega ne pozabiš. Saj ima tudi podivjana narava svoj neverjetni čar, svojo grozljivo lepoto.

Ko se je tudi ta nevihta unesla, je zadišalo po ozonu in lučke na jamborih so z novo silo in novim pogumom rezale modrino in kazale pot v Cadiz, kamor so dospeli po desetih dneh plovbe.

V Španiji sta se izkrcala Roy in Bob. V Gibraltarju pa sta že čakali žena Gloria z Mikovo ljubeznijo. Dospeli sta z letalom iz Bostona in bilo je vse lepo in prav.

Z nepopisnim veseljem sta se vkricali na ladjo, veselje pa se je manjšalo premo sorazmerno z naraščanjem valov. Tisto neprestano dviganje in padanje ni za vsakogar, ker tam noter, v tistem zamotanem labirintu človeškega ušesa je bilo vse ustvarjeno in urejeno za hojo po zemlji. Zato se je žene lotila morska bolezen. In, ko ne ta ne ona tableta nista zalegli, je morala z ladje zopet na letalo, ki ji ni nikoli povzročilo nobene težave, čeprav je kakšnih dvajsetkrat preletela Atlantik, ko je obiskovala zdaj stari, zdaj novi dom.

Od Capo Passero na Siciliji je posadka nadaljevala pot brez nje, v družbi vedno novih prijateljev in sredi novih dogodivščin, skozi dež in sonce, skozi morje cigaret, ki so jih tihotapci zmetali v morje, skozi jate selivk.

Bil je oktober. V Pescari jim je zaigrala dobrodošlico stara znanka burja, o kateri so bili že skoraj pozabili, kako je nesramna in so morali nemudoma sneti jadra, sicer bi jih odnesla in barko prevrnila. Toda kmalu se je unesla in ko so pustili za seboj Beneški zaliv, jih je objelo popolno brezvetrje z meglo.

In skozi tisto belo, nizko ležečo meglo so prijadrali v domače morje. Žalosten je bil ta zadnji košček plovbe, nepričakovano trpek: mama Mimi ni gledala več na morje, v upanju, da zagleda bela jadra na obzorju. Že nekaj dni je ležala težko bolna v bolnici in čakala. Komajda je pričakala, da je videla sina in se od njega poslovila.

Tisto jutro, ko si je jadrnica previdno utirala pot skozi meglo, se je žena Gloria odpravila k maši v domačo cerkev; pri svetem Jerneju je zvonilo in vabilo. “Glej, glej,” sta si rekli z Dušanovo sestrično

TRŽAŠKI DNEVNIK

DOMOTOŽJE GA JE PO 23 LETIH PRIKLICALO DOMOV

Z doma zgrajeno jadrnico čez Atlantik Izreden podvig Barkovljana D. Pertota

Sonjo, ki je bila prišla iz Ljubljane zaradi boleznij ljubljene tete Mimi. Namesto k maši sta zavili na molič.

“Glej, glej!” se je domneva spreminjala v gotovost.

Novica je takoj obšla prijatelje in znance. Toda nobene slovesnosti ni bilo ob prihodu, nobenega prazničnega vzdušja.

Doma je bilo težko. Oče Drejček je brez svoje gospe Mimi bil kako brez glave, ni vedel, kam bi se dal. Prihajali so sorodniki, da še enkrat vidijo drago sorodnico. Prihajali pa so tudi novinarji in snemalci, da bi ujeli kaj za svoje časopise in revije.

“Pojdite, pojdite stran,” jih je odganjal oče Drejček.

“Je mogoče, da ne razumete, kako nam je?”

Konec je bilo dveh potovanj: sin se je končno vrnil na stari dom, mama Mimi pa je zaključila svojo zemsko pot.

Ob pomolu se je zibala jadrnica in skozi jambore je zavijala burja. Kako drugače je zavijala pred tremi desetletji!

Kako drugačen je bil naš breg.

In vendar je za obzorjem čakalo še mnogo polnih pomladi, ko je jadrnica v soncu merila domači zaliv.

Po 8. septembru (to je po kapitulaciji Italije) se je začelo pravo tekmovalstvo med partizani in Nemci, kdo bo prvi prišel v Split in razorožil tam nastanjeno italijansko vojsko. Za partizane je bilo važno pridobiti njeno orožje, za Nemce pa to preprečiti in čimprej zasesti Dalmacijo, da bi se zavezniki tam ne izkrkali.

Partizani so po hitri prisilni hoji, med katero so skoraj brez prestanka v štiriindvajsetih urah prepešali razdaljo 70 kilometrov, prispeli prvi na cilj in razorožili italijanski garnizon. Nemci so prišli pozneje. Nemško vojaško poročilo 28. septembra se je gla-

silo: "Pristaniško mesto Spalato (Split), ki so ga skupno zasedli Badoglieva vojska in uporniki, je naša vojska v naskoku zavzela." Kot oficirja italijanske vojske, ki se ni hotel boriti za novo socialno fašistično republiko, so Nemci imeli strica Edota, ki je bil tam nastanjen, za izdajalca in vsled tega so ga odpeljali v koncentracijsko taborišče v severno Nemčijo. Bil je interniran v Sandbostelu in Wietzendorfu. O teh taboriščih je pripovedoval strahotne stvari. Tako je nekega dne opazil prihod številnih mož v razdrapanih uniformah. Pazniki so jim ukazali, naj izkopljejo dolge in globoke jarko. S temo so se oglasile mitraljeze, ki so potem regljale dolgo v noč. Naslednjega dne ni bilo več videti nikogar in jarki so bili že spet zasuti z zemljo. To se je še večkrat ponovilo. Wietzendorf je namreč bilo taborišče za vojake. Prizor, ki mu je stric bil priča, spada v tista tragična in neverjetna poglavja iz tistega časa, ki si polagoma utirajo pot v zgodovino druge svetovne vojne kot 'holokavst ruskih vojakov'. Wachmannschaften, to so pazniki, so bili večinoma prostovoljni francoski SS-ovci. Bili so, tako je pripovedoval, posebno kruti do Italijanov in so jih skušali ponižati na različne načine. Francozi niso namreč pozabili, da jih je Italija napadla, ko so jih Nemci praktično že premagali. Kar se mu je pa kot dobremu Italijanu z avstro-ogrsko vzgojo in mentaliteto zdelo še posebno zoprno, je bilo obnašanje nekaterih drugih italijanskih oficirjev. Ob kapitulaciji Italije 8. septembra je iz urada, ki ga je imel v neposredni bližini telefonske centrale v Splitu, klical

komando, da bi dobil navodila. Odgovor se je glasil: "Ognuno rimanga al suo posto" [Vsakdo naj ostane na svojem mestu], kar je tudi vestno storil. Ko pa je naslednjega dne opazil, da v centrali gori, medtem ko so se orožniki pripravljali, da odidejo, je spet klical komando in dobil odgovor: "Si salvi chi può"

[Naj se reši, kdor more]. In on, ki ni imel možnosti, da bi se rešil, je padel v roke SS-ovcem. Pa ne samo to. V lagerju je opazil, da so nekateri italijanski oficirji postali zaporniki SS-ovcev. Morda so bili neznajčni ali enostavno šibki ljudje, ki so si hoteli rešiti življenje s tem, da so jim

bili na uslugo. Posledice teh uslug so pa bile nemalokrat prave tragedije. Njegov najboljši prijatelj, ki ➞

Peter Merkù *Iz spominov na starše (XXIV.)*

Množično grobišče za vojne ujetnike v taborišču Wietzendorf.

⇐ se je znašel v istem lagerju, je bil delovni kolega enega teh zapornikov, ki je poskrbel za to, da je moral ubogi človek ostati v lagerju tudi po amnestiji. Hitler je namreč sredi leta 1944 pomislil italijanske oficirje, ki so se tako smeli vrniti domov. Stric ni mogel nikoli pozabiti, da se ta njegov prijatelj ni več vrnil.

Ko so sredi poletja '44 z rešilcem rdečega križa nepričakovano

pripeljali strica domov v vialle D'Annunzio, se je komaj držal na nogah, zaradi prestane lakote je bil do mozga izčrpan: tehtal je le 40 kg, manj kot polovico svoje normalne teže. Pozitivno je bilo samo to, da je končno imel fašizma dovolj. Ko smo ga šli z očetom prvič obiskat, ni mogel niti vstati s postelje.

15. avgusta 1944. leta sva z očetom šla k Pericevim v Gorico. Vlak je vozil skozi Sesljan-Vižovlje in se kmalu za tem ustavil pred viaduktom. En steber viadukta je ležal na tleh, razstreljen od naših, kot smo domnevali. Okoli nas je bilo polno nemških vojakov v lahkih poletnih uniformah s kratkimi hlačami. Blizu proge je stala postojanka štiricevne protiletalske mitraljeze, vperjena ne proti nebu, pač pa vodoravno v smeri Doberdobskega jezera. Peš sva morala iti do drugega vlaka, ki je čakal na oni strani viadukta. Danes pelje pod viaduktom lepo zgrajena avtocesta, ki je takrat še ni bilo. Če se človek vozi z avtom iz Furlanije proti Trstu, medtem ko čaka na plačilo cestnine, lahko opazi, da se steber viadukta na desni strani avtoceste razlikuje od drugih. Je namreč tisti, ki so ga takrat razstrelili partizani. S kovčkom v roki je oče hodil po kraških skalah okoli porušenega viadukta in opazil sem, kako se poti, saj je bilo zelo naporno. Medtem so Nemci že začeli znova graditi porušeni steber, in sicer provizoričnega z lesenimi tramovi, da bi čim prej omogočili neprekinjene vožnje na tej važni železniški progi.

V Gorici nas je sprejel in spremljal po mestu stric Rajko. Šli smo tudi v bližnjo okolico gledat top, ki ga je takoj po nemški zasedbi Gorice med streljanjem razneslo. Topovska cev je eksplodirala in se odprla kot jeklena lilija. Obujali smo spomine na prej-

Levi steber obkroža več kamnitih obročev, s čimer se razlikuje od ostalih stebrov viadukta, ki niso bili poškodovani (fotografirano iz avta).

šnji obisk kmalu po mamini smrti. Takrat smo šli gledat razdejanje v Rožni Dolini pri Gorici. Dolina je bila skoraj prazna, vsaka hiša je imela luknjo, kamor jo je zadela topovska granata, tako da je bila notranjost razdejana. Med dolgo hojo smo šli čez mostišek, ki sta ga stražila dva Mongolca v nemški uniformi s čelado. Ustavili smo se, ker nismo vedeli, pri čem smo. Raj-

ko in oče sta si prižgala cigareto in stoje klepetala, da ne bi vzbudila preveč pozornosti. Eden od Mongolcev nam je prišel naproti, držeč v roki cigareto, in s kretljivo prosil za ogenj. Stric, ki je med prvo svetovno vojno praznoval novo leto z ruskimi oficirji, ga je takoj nagovoril po rusko. Presenečeni Mongolec je začel zanimiv razgovor s stricem, vedno z nagnjeno glavo, kot da bi se cigareta ne hotela prižgati. Seveda je vprašal, od kod smo, nakar nam je začel pripovedovati, zakaj je v nemški uniformi, ter še vprašal, ali je Rdeča armada že spet osvojila Khar'kov. Stric je odgovoril, da ga še ni, a da mu je blizu. Vojak se je hitro pobral in se vrnil k drugemu Mongolcu. Očitno je bilo, da se je on bolj bal kot mi. Če je vprašal, ali so Rusi spet v Kharkovu, pomeni, da je to naše srečanje bilo pred 6. novembrom 1943, ko so Rusi dokončno osvobodili to nesrečno mesto, ki je bilo vedno znova žrtev nemških osvajalcev.

V začetku februarja 1943 je bila uničena VI. nemška armada feldmaršala von Paulusa v Stalingradu in odnosi z ruskimi ali sovjetskimi ujetniki so se začeli spreminjati. Ne več uničenje z vsemi mogočimi metodami, ki so prišle na dan šele v letih po zrušenju berlinskega zidu, pač pa olajšave, zato da bi se pridružili kolaboracionistični vojski generala Vlassova, ki se je takrat odločil, da se bo boril skupaj z Nemci proti Stalinu. Alexander Werth v svoji knjigi "La Russia in guerra" [Rusija v vojni] / Mondadori, piše, da veliko se jih je za to odločilo, ker je alternativa bila samo smrt zaradi lakote. Zato ni nič čudnega, če so se "Vlasovci" že pred koncem leta 1943 prikazali skupaj z nemško vojsko tudi v naših krajih in smo mi doživeli srečanje z Mongolcema.

(dalje)

23. Ko smo bili na območju SENOŽEČ, smo se pri oddajanju mogli posluževati elektrike za razsvetljavo.

24. Odnos partizanov do britanskega osebja podrobno opisujem v Prilogi E.

25. V SENOŽEČE je s SLOVENSKEGA GŠ došel dr. Aleš BEBLER - PRIMOŽ,¹ da bi prevzel nadzor in upravo nad območjem PRIMORSKE. PRIMOŽ je pomemben mož v Sloveniji in je zdaj, mislim, tajnik sveta za PRIMORSKO (glej Prilogo B - podrobnosti o partizanih, ki sem jih srečal). PRIMOŽ govori dobro angleščino in se je izkazal za mojega velikega prijatelja, ko sem bil tam.

26. Na tistem območju smo bili, ko je prišlo do kapitulacije ITALIJE. Padel je predlog, da bi jaz odšel v GORICO in skušal pridobiti Italijane za skupni boj s partizani proti prihajajočim Nemcem. Naš GŠ se je pomaknil v AJDOVŠČINO. V mestu sem dobil avto, pritrdil britansko zastavo na hladilnik in se s tremi našimi fanti odpeljal v GORICO. Italijanski stražarji na cestnih zaporah okoli mesta so bili ob našem prihodu tako presenečeni, da so nas brez ovir pustili naprej. Pogovor s generalom ni bil preveč uspešen, ker je bil, kot mislim, (a) profašist, (b) v velikem strahu pred Nemci, (c) zelo slabo informiran o zunanjem dogajanju. Dejal je, da bi odprto ne mogel sodelovati z nami, ker ni dobil nobenih navodil iz Rima. Ko pa je zvedel, da smo padalske čete in da smo zasedli AJDOVŠČINO, nam je prepustil vse zaloge v skladiščih v AJDOVŠČINI in VIPAVI. Nato sem zapustil mesto v izposojenem štabnem avtomobilu.²

¹ Darewski piše: dr. Alexis Bebler - Primos. Gre za znane partizanskega voditelja, politika in diplomata (1907-1981), ki je bil med drugim tajnik Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo.

² Pogajanja v Gorici tudi na podlagi spominov padalca Iva Božiča, ki je bil za tolmača Darewskemu, kot tudi ostale dogodke tistih dni opisuje Vidic v navedenem delu na str. 121-123.

27. Italijani so bili takrat na tleh, morala jim je popolnoma upadla, discipline ni bilo več. Eno samo misel in željo so imeli - preiti na zahodni breg SOČE in se torej vrniti k svojim ženam. Njihova želja po tej združitvi je bila naravnost ganljiva.

28. Ugotovili smo, da je mesto AJDOVŠČINA preveč na očeh in ranljivo, zato smo se pomaknili v vas ŠTOMAŽ, ki leži pet ali šest km proti severozahodu, pod robom pogorja NANOSA.

Poročilo majorja Darewskega (III. del)

29. V naslednjih dveh-treh dneh je bila razglašena splošna mobilizacija Slovencev in novince so oborožili z orožjem iz italijanskih skladišč. V tem času sem tudi dosegel, da sta dve italijanski diviziji, ki sta se vračali iz Jugoslavije, položili orožje. Morala teh čet je bila obupna. Mnogi so med pohodom odvrgli svoje orožje, ker so bili prepričani, da bi se

jim bolje godilo, če bi jih ujeli Nemci. Običajno so izročili vse orožje, ki so ga še hranili, že ob blagem nagovarjanju, vendar bi radi imeli opravka le s kakim britanskim častnikom, ker partizanom niso zaupali.

30. V tem času, ko smo opravljali mobilizacijo in posredovali novincem vsaj osnovne pojme, kako deluje puška, me je nekajkrat obiskal major BERSALJERJEV GUIDO VERDI.³ Čeprav se je sam hotel boriti proti Nemcem, ni ravno užival ob misli, da bi se boril skupno z neorganizirano maso, s katero smo se morali ukvarjati. Poleg tega je govoril le italijansko. Vsekakor je zapustil fašistično stranko in se nam pridružil ter nam pomagal uriti čete, dokler se ni tudi on odločil, da se vrne domov k ženi.

31. V Gorico pa so nato dospele šibke nemške patrulje, samo manjša enota, vendar z itali-

³ Ferenc ima v navedenem delu drugačne podatke o njegovem priimku in službi, saj pravi, da je bil major Guido Verde komandant karabinjerske skupine v Gorici (str. 635), torej pred zlomom močno dejaven v protipartizanskem boju.

Caro Mauro

Se manca di dati
precisi nella lettera
rende difficile individua-
re l'eventuale bisogno.
Chiedo alle basi i loro
fondamenti di

1. Ponte di Felizzano -
2. Mario
3. ogni veicolo in quella
zona -

14/Nov/44 Salute
Temple

Levo: rokopis maj. Darewskega iz časa, ko je bil med italijanskimi partizani v Piemontu in se je podpisoval kot maj. Temple. Dne 11. nov. 1944 sporoča poveljniku Mauriju, katere cilje bo navedel za zavezniško bombardiranje. (Kopija iz že navedene knjige *Le missioni*, str. 474.)

Slika na desni: Oktobra 1978 so v kraju Marsaglia v pokrajini Cuneo, kjer je Darewski doživel smrtno nesrečo, postavili majorju spominsko ploščo z napisom: "15. XI. 1944 je maj. Temple Neville Darewski iz zavezniških misij tu dokončal svoje zavzeto delo v boju za svobodo Italije s partizani I. skupine alpskih divizij." Ploščo je odkrila Lucia Boetto Testori, ki je Darewskemu stregla zadnje ure življenja. (Slika je iz arhiva prof. Renza Amedea.)

janskimi tanki in oklepniki. Zasedla je letališče pri MIRNU in obe železniški postaji.

32. V tistem času so prepustili nadzor partizanskih sil mlademu poročniku jugoslovanske vojske PRIMOŽIČU,⁴ ki pa vsekakor ni mogel voditi vsega - urjenja, vojnih operacij in oskrbe. Prosili so me, naj pomagam pri vojaških operacijah.

33. Sklenili smo, da skušamo ponovno zavzeti obe pomembni točki - (1) letališče, (2) železniško postajo, po možnosti pa potem tudi samo mesto.

34. Naša akcija proti letališču je bila zelo uspešna. Zasedli smo steze in jih držali tako dolgo, da smo mogli uničiti devetinosemdeset italijanskih letal, ki so bila tam ustavljena, vse hangarje in stavbe.⁵ Odleteli smo z enim C. H. 42, da bi začeli s partizansko letalsko silo. Uničili smo tudi italijanski tank, ki so ga upravljali Nemci, in štiri oklepnike. Naše letalo je kasneje uničil tank.

⁴ Franc Primožič - Marko (Šentjakob v Rožu 1915 - Bagdad 1963) je postal 10. septembra 1943 poveljnik štaba Primorske operativne cone. Na tem mestu je ostal do 6. oktobra istega leta. Nato je delal na Koroškem in v 4. operativni coni. Po vojni je bil na Koroškem, v Ljubljani in nato v diplomatski službi. Prim.: Zdravko Klanjšček, *Deveti korpus slovenske narodnoosvobodilne vojske 1943-1945*, Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, Ljubljana 1999, str. 29 in 487; Janez Stergar, geslo Primožič Franc - Marko, *Enciklopedija Slovenije*, 9. zv., Mladinska knjiga, Ljubljana 1995, str. 353.

⁵ To je bilo 11. septembra 1943.

35. V mesto so nato dospele nemške okrepitve, zato smo se morali na hitro umakniti z letališča. Ostale naše patrulje so vdrle v postaji, ujele ali pobile tamkajšnje nemško osebje in opravile začasno rušenje naprav.

36. Naš GŠ so premestili na Vogrsko,⁶ vzhodno-jugovzhodno od GORICE. Vse zaloge, ki smo jih zajeli, pa so vsekakor poslali k ŠTOMAŽU.

37. Zavzeli smo položaje v polkrogu na vhodni strani GORICE. Izvedli smo ofenzivo proti fašističnim in nemškim oddelkom, ki so bili nameščeni v mestu.

38. Po enem tednu smo morali opustiti ofenzivo, ker so Nemci privedli pet bombnikov, topništvo in tanke iz VIDMA, naše dejansko neizurjene čete, ki so se do takrat izvrstno izkazale, pa so začele popuščati zaradi utrujenosti.

39. Opustili smo taktiko direktnih ofenziv in se vrnili h gverilskemu vojskovanju.

40. Hun⁷ pa je zdaj pokazal, da se je dokončno naveličal naše prisotnosti na območju in da želi nadzirati glavne prometnice. Sklenili smo, da se umaknemo, in v glavnem uspeli. Štiri-pet dni zaporedoma smo bili na pohodu

⁶ Darewski piše "Villa Montefaccio", vendar je bilo uradno poitalijančeno ime Ville Montevecchio.

⁷ Hun, barbar. Tako Darewski večkrat poimenuje nacistične oblasti ali čete.

Ugledni udeleženci ob odkritju plošče maj. Darewskemu: britanski veleposlanik v Italiji Alan Hugh Campbell, senator Paolo Emilio Taviani, predsednik pripravljalnega odbora inž. Giuseppe Fulcheri, bivši častnik SOE, angleški zgodovinar polk. Max Salvadori in drugi. (Slika je iz arhiva prof. Renza Amedea.)

in ga končali na VOJSKEM. Kazalo je, da je njegova politika v tem, da zasede vsa mesta ob prometnicah in drži vse ceste ter železniške proge.

41. V TRSTU in predmestjih si je Hun skušal pridobiti podporo Slovencev. Prepovedal je govoriti italijansko, zaprl vse italijanske šole in začel s slovenskimi šolami, trudil se je, da bi ponižal Italijane, itd., postavil marionetne slovenske župane, vendar Slovenci niso nasedli in nemški naporji niso imeli nobene-

ga uspeha.⁸

42. Med ofenzivo so zadeli moj radijski oddajnik, zato ga ni bilo mogoče več uporabljati. ŠULGOJ in GORJANC sta bila med sabotažnim delom ranjena in sta morala v bolnišnico.⁹
43. V času pred tem sta dospeli tudi ekipi ISLD, ena za PRIMORSKO in ena za ŠTAJERSKO. Ekipo za PRIMORSKO so ujeli in oba člana sta bila ubita med pohodi.¹⁰
44. Posredno sem od partizanov zvedel, da je na območju delovala še ena ekipa ISLD (RADO, MIRO, NIKO).¹¹

(dalje)

⁸ Darewski tu očitno pretirava ali zamenjuje kraje, saj so taki nemški ukrepi veljali le v nekaterih podeželskih krajih, ne pa v Trstu.

⁹ Cvetko Šuligoj je dobil strel v trebuh, ko je napadal most v Mirnu. Zdravil se je v bolnišnici Pavli v Trnovskem gozdu in okrevail. Valter Gorjanc pa je kasneje, 30. junija 1944, padel v bojih za Knežo (Vidic, str. 158-159).

¹⁰ Tu ni jasno, na kateri misiji misli Darewski. Obveščevalna služba MI6, ki je bila na Bližnjem vzhodu znana kot ISLD in je s pomočjo prof. Ivana Rudolfa izurila vrsto slovenskih padalcev, je poslala na Primorsko več ekip, za nobeno pa ni znano, da bi jo ujeli in pokončali.

¹¹ To so bili Radoslav Semolič, Miroslav Križmančič in Nikolaj Sever, ki so se v noči na 18. marec 1943 spustili na Banjško planoto ter se pridružili partizanom. Nekaj minut prej so se Venceslav Ferjančič, Anton Božnar in Bojan Koler spustili k slovenskim četnikom v Smrečju nad Vrhniko. To sta bili prvi padalski skupini na slovenskih tleh. Ta točka v poročilu maj. Darewskega vsekakor dokazuje, da kot pripadnik SOE ni bil informiran o dejavnostih ISLD na istem območju.

DAREWSKI IN JONES

Čisto na začetku tega sestavka (Mladika 2002, št.7) sem zapisal, da je bil maj. Darewski podrejen majorju Williamu Jonesu. Ta je došel v Slovenijo dva meseca pred njim in se nastanil pri partizanskem glavnem štabu. Bivši častnik SOE John Earle pa me je opozoril, da to ni točno, in prijazno zapisal pojasnilo, ki ga tu objavljam. (Ivo Jevnikar)

Vsaka misija SOE v Jugoslaviji, ki jo je vodil britanski zvezni oficir (British Liaison Officer - BLO), je neposredno poročala bazi (Kairu, pozneje Bariju). Noben BLO ni bil podrejen drugemu BLO na terenu. Za primer naj navedem, da sem se junija 1944 spustil s padalom k Johnu Hennikerju, ki je bil BLO pri glavnem štabu Srbije. Nato sem odšel za BLO pri 21. diviziji, ki je spadala pod poveljstvo glavnega štaba Srbije. V zvezi pa sem bil z bazo, ne s Hennikerjem. Dejansko v glavnem nisem vedel, kaj sploh dela.

Tako tudi Darewski ni bil pod Jonesovim poveljstvom, čeprav se zdi, da je Jones menil, da ima nekakšno oblast nad vsemi BLO v Sloveniji. Nedvomno je imel nekaj besede pri odločitvah glavnega štaba Slovenije glede porazdelitve oskrbe, ki so jo odvrgli Britanci misijam v Slovenijo.

Darewski je bil v zvezi s Kairom. Jeseni 1943 je Kairu sporočil željo, da bi ga premestili na "bolj aktivno" območje, ker je čutil, da malo dela. V tistem času ni bil seznanjen s partizanskimi obtožbami proti njemu glede tako imenovane "gestapovske afere". Ukaz, naj se javi Jonesu (zaradi evakuacije), je prišel iz Kaira.

Še drobna zadeva. Pravilno se piše Royal Army Ordnance Corps - brez črke "i" v Ordnance.

John Earle

Srečanju, ki je bilo junija 1987, je sledil triletni premor. 12. maja 1990 pa je bil ponovno med nami dr. Joško Pirc iz Rima. Spregovoril je o mestu in vlogi krščanskega laika v družbi in Cerkvi, zlasti z ozirom na najnovejši dokument cerkvenega učiteljstva (apostolska spodbuda Christifideles laici). Sledi povzetek njegovih izvajanj.

Apostolska spodbuda Christifideles laici ne prinaša bistvenih novosti v nauku cerkvenega učiteljstva, pač pa predstavlja pomembno vabilo k uresničevanju eklezioloških pogledov II. vatičanskega koncila.

Če kristjan živi iz polnosti vere, lahko preseže dihotomijo svetnega in svetega. Osrednji problemi, ki jih zastavlja današnji svet, so: 1) sekularizacija in nova religioznost; 2) dostojanstvo človekove osebe; 3) ogroženost miru. Stranpoti, katerima se moramo ogniti, pa sta: 1) razumevanje vloge laikov v smislu njihove klerikalizacije; 2) razkorak med vero in življenjem.

Odgovor na omenjene probleme in stranpoti je v tem, da Cerkev razumemo kot Božje ljudstvo v smislu Konstitucije o Cerkvi II. vatičanskega koncila. Iz tega sledi, da smo vsi člani Cerkve enaki. Šele znotraj te temeljne enakosti obstajajo različne službe. Model, ki člane Cerkve deli na tiste, ki ukazujejo, in tiste, ki ubogajo, je presežen.

Model Cerkve danes ni več piramida, ampak model koncentričnih krogov s skupnim središčem - Kristusom. Najbližji središču ni, kdor je na najbližjem krogu, ampak kdor v polnosti zajema iz vrelca žive vode.

Poslanstvo laikov se ne nanaša samo na svet ali samo na Cerkev, ampak na oboje.

Nekatere misli iz splošnega dela diskusije:

- Nujno bi bilo, da bi se ustanovila svetopisemska skupina.
- Duhovniki smo preveč v ospredju, treba je ustanoviti laiški posvetovalni organ.
- Razmisliti moramo o krščanski umetnosti, ki naj bo iskrena, a ne osladna.
- Cerkev je občestvo vernih. V Trstu je to občestvo narodnostno mešano. Ni vedno lahko živeti v občestvu.
- Vključiti se je treba v škofijske programe, obe-

nem pa varovati svojo kulturo.

- Poleg običajnih verskih obredov potrebujemo tudi bolj intimna verska doživetja. Tudi sv. maša v malih skupinah je lahko pristno versko doživetje.
- Ko govorimo o liturgiji, se moramo ponovno vrniti k prenovi življenja. Iz življenja namreč raste molitev.

Drugi del diskusije po predavanju dr. Pirca nosi naslov "Kako naprej?" Iz nje se dajo izluščiti naslednje misli:

- Cilj gibanja za prenovu je evidentirati probleme in izdelati stvarne predloge za njih reševanje. Potrebni so razgovori o posameznih točkah. Če hočemo ponuditi neke odgovore, potem je treba misliti na neko širše zborovanje.
- Treba je odpreti novo obdobje. Zajeti je treba nove ljudi.
- Če hočemo doseči ta cilj, pa je treba razmisliti o novih načinih nagovarjanja.
- Od začetka t.i. prenove je minilo pet let, pa smo v bistvu na začetku. navzven se nič ne pokaže. Vedno eni in isti krožimo in poslušamo predavanja. Probleme je treba začeti obravnavati sistematično. Problemi pa so naslednji: verouk, kateheza starejših, zbližanje naših ljudi s Cerkvijo, duhovnost, mladi.
- Potrebno je, da se specializiramo, ker vsi ne moremo znati vsega. Zborovanje je nujno, ker moramo nekaj posredovati javnosti.
- Nujne so duhovne vaje. Treba bi bilo razmisliti na duhovne vaje za politike.
- Od zadnjega srečanja je bil predolg premor. Lahko organiziramo zborovanje, vendar na kako masovnost ne moremo misliti.
- Eden od osrednjih problemov je problem verouka.
- Delujmo naprej kot neformalna skupina. Izdelati moramo seznam problemov in prioritet. Pred počitnicami moramo izpeljati duhovno obnovo, poleti pa tečaj za maturante.

Kot je bilo predlagano, je bila 16. junija 1990, torej dober mesec kasneje duhovna obnova, ki jo je vodil dr. Rudi Koncilija in med katero je govoril na temo Morala v javnem življenju.

(dalje)

Letos je poteklo točno deset let, odkar uporabljamo slovenski tolar. Resnici na ljubo je Skupščina Republike Slovenije že proti koncu leta 1991 (točneje 8. oktobra 1991) odobrila in sprejela dva pomembna zakona o denarni enoti Republike Slovenije in o njeni uporabi. Tedaj je postal tolar slovenska denarna valuta in tudi edino zakonito plačilno sredstvo v celi Sloveniji. V resnici pa se je tolar pojavil komaj naslednje leto, tako da je prišel v obtok leta 1992 (prvi tolarški bankovci vrednosti 100, 500 in 1.000 SIT so izšli 30. septembra 1992, medtem ko so prvi kovanci po 50 stotinov, 1, 2 in 5 SIT izšli 4. januarja 1993), ko so ga lahko končno uporabljali potrošniki (prej so bili v uporabi boni). Slovenske tolarške kovance smo že opisali v Mladiki (št.4 leto 2000), tokrat bi ob prvi obletnici opozorili na novosti, ki jih je Banka Slovenije izdala v tem obdobju.

Po nekaj letih suše (zadnji je bil izročen v obtok 10.12.1997), ko ni bilo v Sloveniji nobenega novega izida priložnostnih kovancev (le novi tečajni kovanec vrednosti 10 tolarjev je izšel leta 2000), čeprav zakon izrecno piše, da bi jih morali vsako leto izdati ob vsaj dveh ali treh pomembnih obletnicah ali dogodkih, se je vedno kje zataknilo in do novih izdaj ni prišlo. Končno pa so lani spet nakovali spominske tolarške kovance. Razlog je bil nadvse pomemben: proslavitev 10. obletnice samostojne Republike Slovenije in njene denarne enote - tolarja. Tokrat pa ni banka Slovenije izdala običajne serije kovancev (doslej so bili to vedno zlatnik vrednosti 5.000 SIT, srebrnik za 500 SIT in 5 tolarški tečajni kovanec, namenjen vsakdanjemu obtoku in kovan v velikih količinah), ampak so spremenili vrednost izdanih novcev: zlatnik in srebrnik sta obdržala iste tehnične podrobnosti prejšnjih izdaj, povečali pa so njuno nominalno vrednost (ki se je tako krepko približala realni vrednosti, saj mora Banka Slovenije po zakonu zlatnike in srebrnike prodajati po nekoliko višji ceni od tiste, ki je na njih nakovana). Zlatnik te serije ima tako nominalno vrednost 20.000 tolarjev (v bankah so ga prodajali po 22.000 SIT), tehta 7g zlata čistine 900/1000, premer je 24mm, obod je

nazobčan. Srebrnik ima nominalno vrednost 2.000 tolarjev (prodajali so ga za 2.500 SIT) s težo 15g (srebro čistine 925/1000) in premerom 32mm. Čisto nov pa je bil tokrat tečajni kovanec, saj so ga izdali v vrednosti celih 100 tolarjev, višji vrednosti je tudi primerna velikost novca: premer obsega 28mm in tehta 9 gramov, barva je sivo-srebrna, saj je izdelan iz zlitine bakra (75%) in niklja (25%). Čeprav so ga nakovali v količini 500.000 kosov, sto tolarški kovanec zelo zelo težko srečamo v realnem obtoku, verjetno zato, ker si ga je marsikdo spravil za spomin. Risbe so za vse tri priložnostne kovance enake: na prednji strani so simbolično postavljeni krogi (ki se začnejo pri črki O besede TOLAR), ki naj bi predstavljali letnice dreves (oz. rast, vitalnost in moč slovenskega denarja) ali valovanje vode v vodnjaku, potem ko je vanj padel kovanec. Zaključna

črka besede tolar oz. R pa smiselno dopolnjuje napis Samostojna Slovenija (R kot Republika) in tako ponazarja kratico oblike državne ureditve, ki je bila uveljavljena skoraj istočasno z uvedbo nove valute. Na hrbtni strani so narisani le nominalna vrednost kovanca z letnico (2001) in imenom izdajatelja (reverz je zelo preprost in

skoraj prazen). Avtorji so Matevž Čelik, Domen Fras in Vasja Semolič. Graversko oblikovanje je uresničil Jan Černaj, ki deluje v kovnici, v kateri so novce skovali: Mincovna Kremnica na Slovaškem. Kovanci so bili izročeni v obtok 8. oktobra 2001.

Letos je Banka Slovenije spet izdala spominske kovance, kar dve seriji v istem letu. Meseca maja (točneje 13.5.2002) so iz kovnice v roke potrošni-

Desetletnica slovenskega tolarja

kov prišli kovanci, posvečeni svetovnemu nogometnemu prvenstvu v Koreji in na Japonskem (ki se je odvijalo skozi cel mesec junij). Tokrat so bili na razpolago zlatnik nominalne vrednosti 20.000 SIT (le da ga prodajajo po 25.000 tolarjev, kar je za 3.000 SIT dražje od prejšnjega) in srebrnik, ki pa ima nominalno vrednost 2.500 SIT (prodajna cena je 3.000 SIT - bodisi zlatnik kot srebrnik imata enaka tehnična merila kot prejšnji, zato jih ne bomo tu ponavljali). Čisto nov kot vrednost in popolna novost v slovenski numizmatiki pa je tečajni kovanec: ima namreč trenutno najvišjo vrednost obtočnih kovancev (vrednejšega verjetno ne bodo kovali) - 500 tolarjev in je to prvi dvokovinski novček, ki ga je izdala Banka Slovenije. Jedro tega kovanca je srebrne barve (zlitina je 75% bakra in 25% niklja) obroč pa rumeno-zlate barve (zlitina je 78% bakra, 20% cinka in 2% niklja), premer meri 28mm in tehta 9 gramov (podoben je "staremu" kovancu za 1000 lir iz leta 1997, po teži in velikosti pa je popolnoma enak 100 tolarškemu kovancu, z razliko da je ta dvokovinski). Kovance so izdali ob priložnosti, ko se je državna nogometna reprezentanca Slovenije prvič v svoji zgodovini uvrstila na finalni del svetovnega nogometnega prvenstva in se tako vpisala med 32 najboljših enajsteric na svetu enega izmed najbolj popularnih svetovnih športov. Motiv je na vseh treh

kovancih enak: na averzu je upodobljen nogometaš, ki v akrobatski poziciji na "škarje" udari žogo. Na obzorju se vidi vzhajajoče sonce s petimi žarki (sonce ponazarja "deželo vzhajajočega sonca", kot so nekdaj imenovali Japonsko, kjer se je odvijalo prvenstvo, žarki pa predstavljajo pet celin, iz katerih so bile udeleženske finalnih športnih bojov). Nato je še napis Svetovno prvenstvo v nogometu 2002. Na reverzu je risba preprostejša, saj najdemo tu le napise; vrednost v številkah (500 tolarjev), ime izdajatelja (Republika Slovenija) in letnico kovanja (2002). Tokrat so bili avtorji idejnega osnutka za kovance Primož Gutman, Edin Okič, Urban Švegl in Matjaž Vodlan, medaljerska dela pa je opravil kot običajno Jan Černaj, ki je med glavnimi graverji Mincovne Kremnice, kovnice na Slovaškem, ki je tudi tokrat izdelala in skovala slovenske kovance. Kované količine so tokrat nekoliko večje kot navadno: zlatnik so skovali v količini 1.500 kosov, srebrnik pa 2.500, od katerih so tisoč kosov prodajali v kompletu (srebrnika in zlatnika) v lepi leseni škatljici (po 27.000 SIT). Tečajni kovanec po 500 SIT so spet nakovali v količini pol milijona kosov (tudi tega pa se res redko sreča v rednem obtoku). Tečajnega kovanca so tokrat nakovali tudi 1.000 kosov v polirni (proof) tehniki, a le v reprezentančne namene, tako da se ga ne da kupiti. Vse kovance so izročili v obtok 13.5.2002, torej pol meseca predno se je državno nogometno prvenstvo v Koreji in na Japonskem začelo.

Zadnji komplet spominskih kovancev so v Banki Slovenije izročili v obtok 23. septembra 2002. Žal so tokrat odgovorni vso zadevo nekoliko "zapackali", saj ni bilo predvidenega tečajnega kovanca (iz-

dali so le zlatnik in srebrnik), in še kovanca višje vrednosti sta bila izdana v prenizki količini, tako da so srebrnike spet nakovali (celo z nekoliko različnim obodom), čeprav to sploh ni bilo nikjer predvideno. S tem, da niso skovali obtočnega kovanca, so se pač izneverili pravilu, da bi morali priložnostni kovanci širiti med ljudmi sporočilo, zaradi katerega so ga skovali (tokrat imajo to priložnost le zbiratelji in tisti, ki si lahko dovolijo, da globlje sežejo v žep ob nakupu srebrnika in zlatnika). Vsekakor so tokrat izdali jubilejne kovance ob 35. šahovski olimpiadi, ki se je letos jeseni odvijala na Bledu. Sloveniji so na kongresu svetovne šahovske organizacije FIDE leta 1998 izkazali veliko priznanje in ji zaupali organizacijo šahovske olimpijade 2002, ko so se ekipno med sabo pomerili največji mojstri "kraljeve igre" z vsega sveta (bodisi v moški kot ženski konkurenci). Na obeh kovancih je motiv enak: na sprednji strani si vseh 32 šahovskih figur v začetnem položaju zrcalno stoji nasproti, ob robu pa je napis 35. šahovska olimpiada Bled 2002; na hrbtni strani pa je figura vzpenjajočega se konja, ki se odseva v vodi (blejskem jezeru), ime izdajatelja Republika Slovenija, leto izdaje 2002 in nominalna vrednost (20000 tolarjev za zlatnik in 2500 tolarjev za srebrnik). Risbi je narisal Miljenko Licul (ki je tudi avtor vseh tečajnih tolarskih kovancev), graviral pa Jan Černaj, kovnica je vedno slovaška. Trenutno se ne pozna točne kovane količine, saj so od predvidenih 1.000 srebrnikov in 500 zlatnikov nekaj spet nakovali, točnega podatka pa nimamo. Tehnično so enaki ostalim zlatnikom in srebrnikom, prodajna cena je ista kot prejšnja serija priložnostnih kovancev.

Tako je Slovenija do zdaj izdala 15 serij spominskih kovancev ob prav tolikih pomembnih priložnostih. Zanimivo je, da ob kopici predlogov za osnutke za motive, ki bi krasili kovance, niso nikoli izbrali takega, ki bi ponazarjal tudi "novi" slovenski grb. To pa iz čisto preprostega razloga, ker so se odgovorni pri komisiji za pregled osnutkov raznih natečajev zavedali, da je Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije nekoliko pomanjkljiv, saj nikjer ni navedena možnost uporabe na kovancih (in niti na bankovcih) slovenskega grba (zakon sploh natančno predvideva vse primere, ko in kje se sme grb uporabljati, uporaba na denarju pa očitno ni možna). Nekaj priložnostnih kovancev je že pošlo in jih Banka Slovenije nima več na zalogi (npr. cela serija ob 10. obletnici Republike Slovenije in tolarja ali srebrniki izdani ob 150-letnici železnic na Slovenskem), marsikaterega pa si lahko še nabavimo. Lahko izkoristimo priložnost in komu darujemo majhen, a trajen spomin o slovenski kulturi, dosežkih in pomembnih slovenskih ljudeh...

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je po nesrečnem plebiscitu leta 1920 kar štirideset slovenskih duhovnikov zapustilo Koroško...
- da v Sloveniji obstaja Slovensko društvo za priznanje praženega krompirja kot samostojne jedi in da je letos v septembru pripravilo svoj 2. festival v Celju...
- da je bilo letos junija v Sloveniji 35.275 tujih delavcev in da ima zdaj v Sloveniji delovno dovoljenje 248 Kitajcev...
- da letos mineva sto let od gradnje Deželnega dvorca, v katerem že več kot osem desetletij domuje univerza v Ljubljani in da zdaj ta največja in najlepša palača v Ljubljani doživlja temeljito prenovo...
- da je zgodovinarica dr. Jera Vodušek Starič, profesorica na univerzi v Mariboru, v samozaložbi objavila knjigo (žal z nesrečnim naslovom) "Slovenski špijoni in SOE" (Special Operations Executive), v kateri je prikazala protinacistični odpor, ki so ga vodili slovenski naprednjaki (liberalci) kakor dr. Kramer, dr. Furlan, dr. Brezigar, dr. Vrhunc in dr. Nagodè...
- da je 10. decembra zvečer ljubljanska televizija imela oddajo o slovenskem primorskem odporniškem gibanju TIGR, v kateri je v nesramni enakopravnosti nastopal tudi Mitja Ribičič, se pravi človek z vrha ustanove UDBE, ki je pripadnike TIGRa preganjala, zasliševala in ubijala...
- da je v Republiki Sloveniji 2.890 rimskokatoliških cerkva in cerkvic iz raznih obdobj, 2.469 pa je kot sakralni spomenik vpisanih v register uprave za kulturno dediščino Ministrstva za kulturo...
- da se je dr. Čokova, bivša ministrica za šolstvo v Drnovškovi vladi, letošnjo jesen udeležila okrogle mize v Dragi in da se je ob njeni izločitvi iz Ropove vlade v javnosti ustvaril vtis, da si je prav z nastopom na Opčinah nakopala zamero pri antikrščanskem krilu LDS, posebno ker je na njeno mesto stopil do krščanstva znano opredeljeni Gaber...

ZBORI V GORICI

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 16. in 17. novembra pevska revija Cecilijanka, ki je tako dosegla že 44. izvedbo. Nastopilo je 20 zborov, ki so posebno pozornost posvetili skladbam Lojzeta Bratuža, Vinke Vodopivca in Mirka Fileja. Prvi večer je občinstvo nagovorila Franka Padovan, na nedeljskem koncertu pa Franka Žgavec. Med udeleženci je bil tudi novi goriški župan Vittorio Brancati, ki ga je spremljal slovenski odbornik Damijan Terpin in ki je pozdravil nastopajoče ter občinstvo.

Dne 8. decembra pa je bila v isti dvorani revija otroških in mladinskih zborov Mala Cecilijanka. Nastopilo je 11 skupin. Občinstvo je nagovorila Mirjam Bratina Pahor.

REBULOV DNEVNIKI

Založba Mladika je v knjigi Iz partiture življenja v Trstu izdala dnevnik pisatelja prof. Alojza Rebule za leta 1977-81. To je že sedma knjiga Rebulovih dnevnikov, ki pa so izhajali in še izhajajo tudi v revijah (v Zvonu objavlja dnevnik za leto 1988).

PESNIK IN TEOLOG TRUHLAR SPET V GORICI

Ob 90-letnici rojstva (in 25-letnici smrti) se je v rojstno Gorico vrnil duhovnik, teolog in pesnik Vladimir Truhlar. Študijsko raziskovalni forum za kulturo iz Gorice in Študijsko raziskovalni center Aletti, ki spada pod paški Vzhodni inštitut v Rimu, sta v sodelovanju s Kulturnim centrom Stel-la Matutina 6. in 7. decembra priredila v Gorici mednarodni posvet V dnevih šumi ocean. Posvečen je bil Truhlarjevi poeziji, teologiji in religioznemu izkustvu. Uvedla sta ga zastopnika prirediteljev Damjan Hlede in p. Marko Rupnik. Zvrstilo se je več kot deset referatov, ki bodo izšli v posebnem zborniku. Na samem simpoziju pa so predstavili italijanski prevod vseh Truhlarjevih pesniških zbirk, ki ga je oskrbel prof. Luigi Michieletto. V zelo okusni opremi je založba Lipa iz centra Aletti v Rimu (Via Paolina 25, 00184 Roma, www.lipaonline.org) izdala tri knjige s skupnim naslovom Vladimir Truhlar - Teologia in poesia. V vseh treh je na levi slovenski izvirnik, na desni pa prevod. Prva nosi naslov Nei giorni sussurra l'Oceano (obsega pa zbirki Nova zemlja in Rdeče bivanje, ki ju je Truhlar izdal prej v Argentini, leta 1969 pa v Celju pod naslovom V dnevih šumi Ocean), druga La luce dal limo nero (zbirka Luč iz črne prsti iz leta 1973), tretja pa Sangue - La voce rossotorbida (zbirki Kri in Motnordeči glas sta posmrtno izšli v eni knjigi leta 1979). Ob začetku trilogije je razprava o teologiji in pesniški govorici, ki jo je napisal prof. Sebastian Brock iz Oxforda, na koncu pa nad 50 strani Truhlarjeve biografije izpod prevajalčevega peresa.

PROF. DRASIČ NAGRAJEN

Na 38. podelitvi Bloudkovih nagrad za športne delavce v Ljubljani je zaradi pomembnega prispevka k razvoju slovenskega zamejskega športa prejel Bloudkovo plaketo tudi prof. Franko Drasič iz Trsta.

V KANADI JE UMRIL BLAŽ POTOČNIK

V Torontu je 29. oktobra umrl eden izmed vodilnih kulturnih in javnih delavcev tamkajšnje slovenske skupnosti, šolski, pevski, skavtski organizator Blaž Potočnik. Na slovesu se je zbralo 600 pogrebcev.

Rodil se je 11. oktobra 1925 v Ljubljani, končal gimnazijo in stopil med domobrance. Prva tri povojna leta je prebil v taborišču v Špitalu, nakar se je izselil v Kanado. Vedno je rad pel v zborih in kot solist - bariton. Njegovi nastopi se dobijo tudi na plošči in kaseti. Bil je tudi pevovodja. V novi župniji Brezmadežne v Torontu je leta 1961 s takratnim kaplanom Francem Sodjo ustanovil slovensko sobotno šolo, v kateri je dolga leta poučeval in ji bil tudi ravnatelj. Leta 1962 je z g. Sodjo in Francem Cerarjem ustanovil prvo skupino slovenskih skavtov v Kanadi. S skavti je ostal aktivno povezan do konca. Dejaven pa je bil tudi med bivšimi protikomunističnimi borci in v drugih organizacijah.

Zaradi navezanosti na Koroško in sodelovanja na glasbenem področju so mu leta 1995 v Celovcu podelili Tischlerjevo nagrado.

OBE STRANI MEJE

To je naslov novega niza debatnih večerov v Cankarjevem domu v Ljubljani, ki jih vodi tržaški časnikar in književnik Marij Čuk, posvečeni pa so razkrivanju osebnosti in problemov iz slovenskega zamejstva v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Kot prvega gosta je 21. novembra predstavil univerzitetnega profesorja in književnika Mirana Košuto iz Trsta.

BARAGOV DNEVI V ZDA

Letošnje Baragove dneve v Severni Ameriki so priredili 21. in 22. septembra v kraju Houghton v ZDA. Slovesno somaševanje je daroval škof Garland iz Marquettea. Med udeleženci so bili Slovenci iz ZDA, Kanade, a tudi Slovenije.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Avtor Erik Dolhar, zgodovinarica dr. Nevenka Troha in Ivo Jevnikar ob predstavitvi knjige o Kanalski dolini (levo); pogled v Peterlinovo dvorano med predavanjem zgodovinarke dr. Jerce Vodušek Starič (desno).

V ponedeljek, 4. novembra, sta Društvo slovenskih izobražencev in Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček pripravila v Peterlinovi dvorani večer, na katerem so predstavili publikacijo Erika Dolharja "Boj za slovenstvo Kanalske doline od TIGRa do volitev 1946". O delu so govorili zgodovinarja dr. Nevenka Troha, avtor Dolhar in Ivo Jevnikar, ki je večer vodil. Tudi naslednji večer DSI je bil posve-

čen zgodovinski problematiki. Zgodovinarica dr. Jerca Vodušek Starič je predstavila svojo knjigo "Slovenski špijoni in SOE 1938-42". V ponedeljek, 18. novembra, je bil gost DSI pisatelj in režiser Žarko Petan, ki je govoril o svojih zadnjih dveh knjigah, ki obravnavata njegovo delo na področju televizije

in dramaturgije. V ponedeljek, 25. novembra, je zgodovinar dr. Andrej Rahten predaval o "Slovenski ljudski stranki v dunajskem in beograjskem parlamentu v letih 1897-1929". Prvi decembrski ponedeljek je Društvo slovenskih izobražencev posvetilo 40-letnici drugega vatikanskega koncila. Na to temo je govoril Renato Podberšič, duhovnik iz koprške škofije. V ponedeljek, 9. decembra, sta DSI in MOSP (Mladi v odkrivanju skupnih poti) priredila zelo dobro obiskano okroglo mizo na temo "Ali je Slovenija še domovina zamejske mladine". Pri okrogli mizi so sodelovali mladi maturanti slovenskih šol in avtorica raziskave "Občutek narodnostne in geografske pripadnosti maturantov slovenskih šol v Trstu" Suzana Pertot. V ponedeljek, 16. decembra, je v Peterlinovi dvorani nastopil akademik dr. France Bernik, ki je govoril na temo "Poezija in glasba". Zadnji večer v letu 2002 je bil predprazničen, saj so ga priredili 23. decembra na predvečer božične vigiliije. Oblikovali pa so ga mladi goriški duhovnik Mirko Pelicon in mladinski zbori pod vodstvom Dine Slama.

Predavatelji v DSI (od leve zgoraj): Renato Podberšič, dr. Andrej Rahten, Ivo Jevnikar in maturanti, ki so sodelovali pri anketi o "občutku narodnostne in geografske pripadnosti".

STANE ŠUŠTERŠIČ 80-LETNIK

V Washingtonu je 24. oktobra praznoval 80-letnico javni delavec in dolgoletni urednik pri Glasu Amerike Stane Šušteršič. Od mladih let, ko je bil pri "stražarjih", se je zavzemal za samostojno slovensko državo. Rodil se je v Mariboru, študiral pravo in gledališče v Ljubljani ter po vojni doktoriral iz prava v Gradcu. Po izselitvi v ZDA je v Clevelandu med drugim predsedoval zboru Korotan (1952-57) in vodil slovensko radijsko oddajo, po preselitvi v Washington, kjer je bil na koncu koordinator nočnih programov Glasa Amerike za Evropo, pa je postal eden izmed glavnih organizatorjev tamkajšnjega slovenskega javnega in kulturnega življenja.

POSVET O**ALOJZU KOCJANČIČU**

V Izoli so 18. novembra priredili znanstveni sestanek z vrsto predavanj o istrskem duhovniku, pesniku in pisatelju Alojzu Kocjančiču (1913-1991).

PREVODI BORISA PAHORJA

V zadnjem času sta izšla še dva prevoda knjižnih del tržaškega pisatelja Borisa Pahorja. Založba Nicolodi iz Rovereta pri Tridentu je izdala prevod Vile ob jezeru (La villa sul lago), ki ga je oskrbela Marija Kacin. V Franciji pa je izšla že šesta Pahorjeva knjiga v francoščini. Andrée Lueck-Gaye je prevedla Zibelko sveta (La porte dorée), ki je izšla pri založbi Ed. du Rocha.

Štandreški duhovniki

Kulturni in javni delavec, predsednik Zveze slovenske katoliške prosvete v Gorici Damjan Paulin je svoji vasi Štandrež posvetil še eno bogato dokumentirano knjigo. Njen naslov je Štandreški duhovniki Andrej Marušič, Josip Kosovel, Jožef Žorž gojitelji naših korenin. Predstavili so jo 29. novembra v Štandrežu.

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE V ARGENTINI

Prešernovo gledališče iz Kranja se je oktobra udeležilo festivala Mercosur v Cordobi v Argentini. Ob tem pa je opravilo tudi prvo gostovanje kakega gledališča iz Slovenije v Slovenski hiši v Buenos Airesu. Na vabilo Slovenske kulturne akcije je uprizorilo Linhartovo Županovo Micko v režiji Vita Tauferja.

PREŠERNOVA NAGRADA

V začetku decembra so v Ljubljani objavili imena Prešernovih nagrajencev za leto 2003. To sta arhitekt Vojteh Ravnikar in igralec Zlatko Šugman.

ARHITEKT COSTAPERARIA

V Ljubljani so 28. novembra odprli razstavo Josip Costaperaria in ljubljanski opus - arhitekt modernega ljubljanskega meščanstva. Zasnoval jo je dr. Bogo Zupančič, ki je poudaril njegovo pripadnost krogom, ki so bili usmerjeni v moderno arhitekturo in so nekako predstavljali opozicijo Plečniku.

Costaperaria (1876-1951), ki se je rodil na Hrvaškem, je že na Dunaju delal v ateljeju Maksa Fabianija, nato je vodil gradnjo njegovega Narodnega doma v Trstu in Trgovskega doma v Gorici. Pred ljubljanskim obdobjem je v Trstu še projektiral Ciril-Metodovo šolo (danes sedež Primorskega dnevnika), Živnostensko banko (danes Deutsche Bank) in druge palače.

VRSTA RAZSTAV

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so 15. novembra odprli razstavo slikarja Franka Žerjalec z naslovom Podobe kresne noči.

Tržaški slikar Deziderij Švara je 18. novembra v tržaški Art Gallery 2 odprl svojo 50. samostojno razstavo, in sicer z naslovom Naše želje. V isti galeriji je 30. novembra odprla razstavo kipov in inštalacij Bogomila Doljak.

V Kulturnem domu v Gorici so 20. novembra odprli antološko slikarsko razstavo arh. Jožeta Ceja.

V Galeriji Ars v Katoliški knjigarni v Gorici so 11. decembra odprli razstavo Vladimirja Klanjščka.

JUBILEJ**GLEDALIŠKEGA MUZEJA**

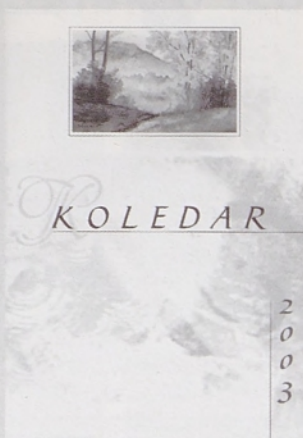
Ob zlatem jubileju Gledališkega muzeja v Ljubljani in ob 100-letnici rojstva ter 40-letnici smrti njegovega prvega direktorja Janka Travnca so 27. novembra v muzeju odkrili spominsko ploščo. Priredili so tudi dvodnevni simpozij Vidiki slovenske gledališke zgodovine.

AKADEMIK SKVARČA

Slovenec iz Argentine, plezalec in glaciolog inž. Peter Skvarča je postal član Državne akademije za zamljepis v Argentini. Pred 70 leti je že imela slovenskega člana. To je bil Ivan Benigar.

KNJIŽNI DAR GMD

Goriška Mohorjeva družba je 22. novembra v Gorici predstavila svoj knjižni dar za leto 2003. V njem so Koledar, ki je že 72. po vrsti in ga je uredil Jože Markuža, knjiga pravljič Maje Okorn Kostanjčki, potopisno razmišljanje Pierluigija Bellaviteja v prevodu Oskarja Simčiča V strugi izbruseni kamni in izbor iz literarnega ter strokovnega dela Janka Bratine (1882-1920) Dolina in hrib, ki ga je uredil avtorjev sorodnik Janko Bratina in ga posvetil štiristoletnici poselitve Gore.

PESEM JESENI 2002

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je 1. decembra priredila na Pomorski postaji v Trstu svojo pevsko revijo, ki zadnja leta nosi naslov Pesem jeseni. Nastopilo je 13 zborov. Prireditelji so podelili priznanja 25 pevkam in pevcem, ki pojejo že več kot pol stoletja. Čestitala sta jim predsednik ZCPZ dr. Zorko Harej in kanonik Marij Gerdol.

VELIKI SLOVAR TUJK

Na sedežu Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani so 5. decembra predstavili Veliki slovar tujk, ki ga je za Cankarjevo založbo pripravilo 60 ljudi. V njem je 45.000 gesel in 40.000 podgesel. Dosedanji Slovar tujk Franceta Verbinca je v 35 letih doživel deset izdaj in ponatisov.

30 LET

PARTIZANSKEGA ZBORA

V Zgoniku je Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič 24. novembra skupno z gostujočimi skupinami priredil slavnostni koncert ob svoji 30-letnici. Ob dirigentki Pii Cah, ki ga vodi od leta 1997, je igral violino njen predhodnik in ustanovitelj zbora Oskar Kjuder.

SLOVENSKA PISARNA

Po dveh letih je v Clevelandu začela spet redno uradovati Slovenska pisarna, ki jo vodi upravnik Anton Oblak. Zdaj ima sedež v novem starostnem domu St. Vitus Village (6114 Lausche Ave., Cleveland, OH 44103).

5. KNJIGA BORISA KURETA

Boris Kuret iz Ricmanj je svojemu Bregu posvetil že 5. knjigo. V njej govori o zgodovini vasi dolinske občine in o njihovi poštni zgodovini. Naslov knjige, ki je opremljena s posnetki vseh znanih krajevnih razglednic, je Pozdrav iz Brega.

GLASBENA ŠOLA V BENEČIJI

Glasbena šola v Špetru, ki deluje v okviru Glasbene matice, je 1. decembra praznovala svojo 25-letnico. Na prireditvi sta med drugimi spregovorila županja Bruna Dorbolò in ustanovitelj ter dolgoletni vodja šole Nino Špehonja.

“V ZVESTOBI SVOJI NEOMAJNI”

To je bilo geslo letošnjega 47. Slovenskega dneva v Argentini. Izpeljali so ga 13. oktobra v Našem domu v San Justu (Buenos Aires) in ga povežali s 46. obletnico omenjenega doma.

Slovenski dan, ki ga je prvič priredilo takratno Društvo Slovencev leta 1956, že dolgo prireja krovna organizacija politične emigracije v Argentini Zedinjena Slovenija, iz leta v leto pa se seli po slovenskih domovih v Velikem Buenos Airesu ob obletnicah njihove ustanovitve.

Na letošnjem Slovenskem dnevu, ki so se ga udeležili rojaki iz prestolnice, Rosaria in Mendoze, je maševal delegat Jure Rode, sledili so akademija, kosilo, govor Franca Markeža, komedija Jože Vombergarja Voda v režiji Blaža Mikliča, festival slovenske in argentinske folklore ter prosta zabava.

JELINČIČ IN ŠKAMPERLE

V Tržaški knjigarni so 12. decembra predstavili novi knjigi tržaških avtorjev, ki sta izšli pri koprski založbi Lipa. Dušan Jelinčič je objavil roman Martin Čemur. V knjigi je tudi esej Loredane Umek. Igor Škamperle pa je ponatisnil roman Kraljeva hči, ki je prvič izšel leta 1997. Za novo izdajo je prispeval še esej.

Obe knjigi je predstavila Loredana Umek. Za založbo Lipa je spregovoril urednik Iztok Markočič.

Založba Hammerle v Trstu pa je novembra izdala Jelinčičev roman Tema na pomolu v italijanskem prevodu Darje Betocchi (Scacco al buio). Spremini esej je napisal Igor Škamperle.

PREKOP ŠKOFA A. MAHNIČA

Dne 23. novembra so iz Zagreba, kjer je umrl 14. decembra 1920, slovesno prepeljali na Krk posmrtni ostanke škofa Antona Mahniča, ki je dobil zadnji dom v grobnici svoje nekdanje stolnice. Priredili so tudi dva simpozija o življenju in delu tega cerkvenega predstavnika, ki ga Hrvati visoko cenijo. Škofijo Krk je prevzel leta 1897, postal zagovornik krajevnih verskih in narodnih običajev ter starocerkvenoslovenskega bogoslužja, kot tudi eden izmed organizatorjev hrvaškega katoliškega gibanja. Po italijanski zasedbi leta 1918 je protestiral proti krivicam in zahteval priključitev h Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, zato so ga za eno leto spravili v internacijo pri Rimu. Vrnili se je hudo bolan in umrl. Dr. Mahnič se je rodil leta 1850 v Kobdilju, kot duhovnik, profesor in urednik Rimskega katolika pa je najprej delal v Gorici.

SPOMINI

REGINALDA VOSPERNIKA

Pri celovski Mohorjevi so izšli spomini dolgoletnega ravnatelja slovenske gimnazije v Celovcu, javnega delavca in publicista Reginalda Vospernika Šole mojega življenja. Večji del knjige je dejansko posvečen šolskemu življenju, avtor pa piše tudi o delu v Narodnem svetu koroških Slovencev, kjer je bil svojčas predsednik, in v Federalistični uniji evropskih narodnih skupnosti, kjer je bil dolga leta podpredsednik oz. predsednik. Opisal je tudi nastanek in urejanje revije Celovski Zvon.

DUŠNOPASTIRSKO SREDIŠČE V GORICI

Pri Sv. Ivanu v Gorici so praznovali 30-letnico Dušnopastirskega središča za slovenske vernike v mestu. Ob tej priložnosti so 24. novembra poimenovali župnijske prostore po msgr. Francu Močniku. Slavko Bratina pa je v njih postavil dokumentarno fotografsko razstavo.

HANS MOSSER

Einspielerjevo nagrado za leto 2002 sta Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza podelili 57-letnemu pevovodji in profesorju v Velikovcu Hansu Mosserju. Zaslužen je za sodelovanje med Korošci obeh narodnosti na kulturnem, zlasti pevskem področju.

NOVA KNJIGA BRANKA MARUŠIČA

Zgodovinar Branko Marušič je za zbirko Sto slovenskih pri Prešernovi družbi napisal njen 24. zvezek - Sto slovenskih politikov. V njej z besedo in sliko predstavlja sto Slovencev iz vseh pokrajin in iz različnih obdobj, ki so odigrali zaznavnejšo politično vlogo.

18. KNJIŽNI SEJEM

Od 26. novembra do 1. decembra je bil v Cankarjevem domu v Ljubljani 18. Slovenski knjižni sejem. 102 razstavljalca sta predstavila skupno 4.000 knjižnih novosti. Slavnostni govornik, pesnik Tomaž Šalamun, je ob odprtju ostro spregovoril o zapostavljenosti knjige in kulture v slovenski državi.

SLOVENSKE ŠTUDIJE V ZDA

Družba za slovenske študije (Society for Slovene Studies) je pripravila sedem strokovnih srečanj v okviru letne konvencije Ameriškega združenja za pospeševanje slovanskih študij, ki je bila od 21. do 24. novembra v Pittsburghu. Takrat je imela tudi svoj letni zbor. Predsednik družbe je zdaj dr. Metod Milač.

IMENA V SOVODNJAH

Kulturno društvo Sovodnje je izdalo knjigo Vilka Fajta Družinska imena v Sovodnjah - Utrinki naše preteklosti. V njej je tudi slovar narečnih besed, ki ga je sestavil Franjo Rojec. Knjigo so predstavili 15. novembra v sovodenjskem Kulturnem domu.

JEAN VODAINÉ

V Bežigrajski galeriji v Ljubljani so 19. novembra odprli razstavo Jean Vodaine - slovenski tipograf, grafik in pesnik v Franciji. Ta zanimivi kulturnik se je rodil kot Vladimir Kavčič leta 1921 v Čiginju, vendar se je njegova družina že leta 1924 preselila v Francijo. Napisal je več kot deset pesniških zbirk v francoščini in jih sam tiskal v grafično eksperimentatorskih izdajah. Uveljavil se je tudi kot urednik revij. Slovenijo je obiskal šele leta 1969, čeprav je ni nikoli pozabil in je marsikaj storil tudi za slovensko-francoske kulturne stike.

PREMIERA SSG

Slovensko stalno gledališče v Trstu je imelo prvo premiero nove sezone 29. novembra. Na oder je postavilo rock opero Princeza na zrnju graha, ki jo je po Andersenu napisal in režiral Damir Zlatar Frey, glasbo pa je pripeval Jani Kovačič.

DOSJE O TIGRU

TV Slovenija je 10. decembra predvajala daljšo dokumentarno oddajo o organizaciji TIGR, ki jo je pripravila dopisnica RTV Slovenija za Furlanijo-Juljsko krajino Mirjam Muženič. V oddaji so sodelovali nekateri preživeli tigrovci oz. njihovi svojci ter zgodovinarji.

SLOVENISTI V TRSTU

V nekdanjem Narodnem domu v Trstu so se 30. novembra zbrali slovenisti z univerz v Italiji, Sloveniji in Avstriji. Pod skupnim naslovom Med jezikom in narečjem so predstavili pet novih monografij. Med njimi je tudi delo Tržačanke prof. Rade Košute Poljedelsko in vinogradniško izrazje v govorih slovenske Istre.

GOMBAČ V NEMŠČINI

Študijo dr. Borisa M. Gombača iz Ljubljane Trieste-Trst - dve imeni, ena identiteta, sprehod čez historiografijo o Trstu 1719-1980, ki je izšla leta 1993, je inštitut INST izdal v nemškem prevodu prof. Katje Sturm Schnabl z dunajske univerze pri založbi Röhrling Verlag. Za to izdajo je avtor obdelal še obdobje 1980-2001.

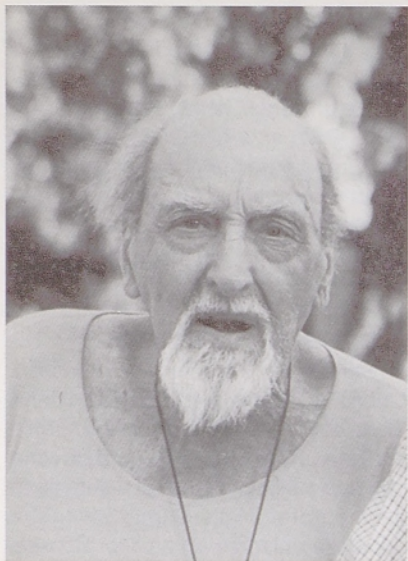
SENJAM

Na Lesah v Benečiji je bil 7. decembra večer, posvečen rajnemu kantavtorju in organizatorju tamkajšnjih pevskega festivalov Keku Bernjaku. Različni izvajalci so peli in igrali njegove skladbe.

Naslednjega dne pa je bil na vrsti 27. Senjam beneške pesmi. Med osmimi novimi skladbami je prvo nagrado odnesel Igor Černo iz Barda s pesmijo Novo življenje, nove sanje.

Avtorice otroških knjig, ki so pred kratkim izšle pri Mladiki (od leve): ilustratorka Magda Starec Tavčar, Ana-marija Volk Zlobec in Bruna Marija Pertot na predstavitvi knjig v dvorani kulturnega društva v Barkovljah.

UMRL PISATELJ RENATO FERRARI

V Milanu je 3. decembra umrl pisatelj Renato Ferrari. Rodil se je v tržaški družini v Gorici 27. septembra 1908, odraščal v Trstu, od leta 1934 pa živel v Milanu. Zelo je bil navezan na rodbino iz Kobdilja, iz katere je izhajal tudi njegov prastric, slavni arhitekt Maks Fabiani. Pod fašizmom je bil zaprt in konfiniran. Zavzemal se je za sožitje. Svojemu rodu in nekdanji večkulturnosti je leta 1975 posvetil prvo, najbolj znano knjigo, ki v slovenskem prevodu nosi naslov *Murva Fabianijevih (Il gelso dei Fabiani)*. Sledile so knjige *Cani e gatti a Trieste* (1984), *Il Caffè Ferrari ai volti di Chiozza* (1993) in *Nudi di donna* (1998).

Na njegovo željo so ga 14. decembra pokopali v Štanjelu.

Na posnetkih, pisatelj v dveh trenutkih (na zgornji sliki s sestro Elli) leta 1998 pod murvo na Fabianijevi domačiji v Kobdilju, kjer se je tudi pričel pogrebni obred (slika na desni).

ZGODOVINA DVEH ŠKOFIJ

Skoraj istočasno so v Kopru in Gorici predstavili zbornika z referati dveh posvetov o zgodovini tamkajšnjih škofij.

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Koper in škofija Koper so 4. decembra predstavili dve knjigi referatov s posveta ob 1400-letnici koprške škofije in prve omembe Slovanov v Istri, ki je bil pred dvema letoma. Letos pa koprška škofija praznuje 25-letnico ločitve od tržaške škofije, s katero je bila združena v letih 1830-1977.

Gradivo z lanskega posveta Goriška nadškofija od ustanovitve do konca habsburškega cesarstva, 1751-1918 pa so zbrali v italijansko-slovensko-nemški zbornik, ki so ga predstavili 5. decembra.

UMRL ZBOROVODJA LAJKO MILISAVLJEVIČ

V Ljubljani je 8. decembra za posledicami prometne nesreče v 60. letu starosti umrl zborovodja Lajko Milisavljevič. Korošci so ga imeli za svojega, saj je kar 28 let nepretrgoma in zelo uspešno vodil mešani pevski zbor Rož. Z njim je izvedel vrsto stilnih koncertov. Za zasluge pri odkrivanju, zbiranju in ohranjanju slovenske ljudske pesmi na Koroškem so mu v Celovcu že leta 1979 podelili Tischlerjevo nagrado. Eden izmed sadov tega dela je trajno zabeležen na zgoščenki iz leta 1999 *Eno pesem hočmo peti - Koledovanje na Koroškem*. Na njej je 42 posnetkov, ki jih je izbral in uredil, večinoma pa tudi v živo posnel rajni glasbenik, in to na vsem dvojezičnem ozemlju.

SLOVENSKI VERSKI MUZEJ

Slovenski verski muzej, ki deluje od leta 1991 v samostanu v Stični, je 22. oktobra odprl svojo stalno razstavo. Na ogled je vsak delavnik (razen ponedeljka) od 9. do 17. ure, na praznik pa od 14. do 17. ure.

POGLEDI ŠT. 58-59

Glasilo inštituta Studia Slovenica *Pogledi* je z novembrsko izdajo doseglo št. 58-59. Na uvodnem mestu je 11. nadaljevanje dnevnika goriškega duhovnika dr. Alfonza Čuka, ki opisuje svoje življenje v ZDA sredi leta 1949. Sledijo predstavitve prof. Zvonimirja Hribarja v Avstraliji z bibliografijo in drugo zanimivo gradivo. Inštitut, ki ga vodi prof. Janez Arnež, je zdaj v "škofovih zavodih" v Šentvidu dobil nove prostore.

knjige

MAJDA ARTAČ STURMAN,
ŽEJNI OLEANDER,
 Gorica, GMD, 2002 - 86 str.

Mislim, da je poezija tista leposlovna oblika, v kateri posameznik lahko najgloblje izrazi samega sebe in razkrije marsikateri odtенок lastne duše: zaradi tega se z velikim spoštovanjem približujem sleherni pesniški zbirki, torej tudi prvcu Majde Artač Sturman, pesnice in kulturne delavke iz naših krajev, saj je doma na Opčinah. Goriška Mohorjeva družba je pred kratkim izdala njeno zbirko z naslovom *Žejni oleander*: avtorica je sicer najprej želela izbrati drug naslov; pod vtisom likovne opreme Edija Žerjala pa se je odločila za naslov istoimenske pesmi v zbirki. Vsekakor posrečena poteza, saj je *žejni oleander* simbol hrepenenja, ki v zbirki motivno prevladuje.

V knjižici je zbranih 49 pesmi, razvrščenih v sedem razdelkov; nastale so v daljšem razdobju, ki sega od študentskih let do danes, vendar jih avtorica ni razvrstila po časovnem zaporedju: Artačeva je namreč želela ponaazoriti pot slehernega človeka od zanesenih mladostnih sanj do zrelejšega pogleda na svet in je v tej luči razvrstila vse svoje verze.

Ob branju pesmi lahko sledimo notranjemu dozorevanju lirskega subjekta, ki je na začetku ujet v čarobni dimenziji lepega in nešteti možnosti, ki se mu ponujajo, ter išče čaroben ključ, ki bi mu omogočil dostop do skritih draguljev, do oblakov na nebu. V teh pesmih zasledimo pomenljive izraze, kot so "otročka roka", "dete", "ključek čarobni". In vendar se že v tem prvem razdelku prikrade mučen občutek, da se lepe sanje ne bodo uresničile in da bo tudi "zlata pesem" zgodnjih let polagoma utihnila; na to nas opozarja izraz "svetlobni molk", ki bi lirskemu subjektu lahko odprl pot do začaranih

poljan: ta besedni sklop opozarja namreč ne le zaradi nenavadne metaforike, temveč predvsem zaradi svoje vsebinske teže - mlad človek namreč težko goji v sebi molk, saj ga vse vleče navzven, v delo, v aktivno življenje; zlate sanje, beli oblaki, dragulji so torej res nekje tam, a dejansko nedosegljivi, saj je ključ do njih - *molk*. Polagoma, pod težo tega spoznanja, se navdušenje krha: lirski subjekt bi še rad do oblakov, a "zven iskrivi" oz. pravičnost je čedalje bolj odeta v sivo pajčevino, ostanek davnih let: vedno pogostejše se pojavlja misel, da se zakladi izmuznejo skozi prste, dlan ostane gola, vedno težje je pozabiti "na trenutek, na čas" in se razposajeno vrtni z življenjem.

Tedaj se lirski subjekt umakne iz višin in se pogloblja vase tudi s pomočjo ljubezenskega razmerja: gre sicer za še nejasno iskanje, kjer je čutiti predvsem željo, da bi prisluhnil lastnemu srcu, razbil utesnjujoči obroč, se kot kres raziskril na nešteto sonc in končno resnično zaživel v svoji polnosti. Kres, sonce, veter, pomladno cvetje, predvsem pa morje postanejo odsev kopnenja subjekta, ki v njih zaznava iskre, svetlobo, mediteranskost, vrtnice in ledeno globino oz., z drugimi besedami, zaznava nenehno nastajanje in minevanje življenja, ki kliče k sebi. Za lirskega subjekta ima človeško o-

kolje še vedno več negativnih kot pozitivnih plati: ljudje ubijajo krhko svetlo misel v srcu, kljub svoji odsotnosti skoraj grozeče vplivajo na subjekt, venčani so s hudobijo in trdoto. Končno zgleda, da se je lirski subjekt dokončno vdal in se prebudil - a ne v sanje, temveč v enoličnost in brezobličnost vsakdana, izsanjan in razdrobljen, z ranjenim in scefranim srcem, v boleči izkušnji "školjnine odrevenelosti". To bi lahko bil konec, skrajna stopnja boleče zavesti; vendar v brezčasju, v utrinkih krajev in narave je še mogoče doseči prerobenost, morda tiisto edino popolnost, ki je človeku resnično dosegljiva: vonj po bezgu, Gradež, šipek na ograji, noč... V kratkih verzih se ponovno pojavijo zlata barva, biseri, pesem vetra in srca; predvsem gre tu za zavračanje praznih besed oz. za izbiro brezbesedja, ko spregovore Minattijevi kamni in ko subjekt odkriva v sebi globino molka in tišino: s tem pa najde tisti čarobni ključ do pristnejšega življenja, do novih sanj, do globoko doživetega stika z naravo in z Bogom.

V svoji spremni besedi Jurij Paljk nasprotuje analizi poezije, češ da so njene prave vsebinske razsežnosti dojemljive le avtorju samemu, razpravljanje o njenem formalnem videzu oz. zgradbi pa poeziji jemlje moč in čar. Ne strinjam se s tako ostro držo, saj analiza lahko še lepše izpostavi bogastvo sleherne pesmi. V verzih Majde Artač Sturman je npr. močan vpliv intimistične poezije vseh obdobj, predvsem Sapfine noči in Katulovega motiva 'drobnih stvari', utrinkov, ki zadenejo bistvo življenja. Katulov vpliv pa je zaznati tudi v omembi priljublenega mita o Tezeju in Ariadni, ki ga je latinski pesnik vključil v daljšo poročno pesem, dalje v sami obliki ciklusa ter v izbiri t.i. *carmen figuratum*, ki združuje besedno in likovno umetnost ter nudi širše izrazne možnosti.

Zunanja zgradba pesmi nam pove, da se Artačeva vključuje v tok sodob-

Vsaka
slovenska
družina
ima na mizi
MLADIKO

nejše poezije, pri kateri so rime sicer naključne, je pa močno poudarjen notranji ritem. Jezik je izbran in preprost hkrati ter prečiščen, krasi pa ga bujna metaforika: naj navedem nekaj primerov - svetlobni molk, zelenkasto črn vonj las, obroč zelenkaste črnine, pa še dan z deškim nasmehom, mesečna sončne noči in sončnega jutra, ter gluha tihota večera. Meni sta bila posebno všeč še dva besedna sklopa, in sicer kamen, ki se je iztrgal sam sebi in spregovoril ter sinja nazobčanost valovanja.

Ob branju poezije pa se postavlja večno vprašanje, in sicer kaj je poezija oz. kateri je lahko njen namen; v zbirki Majde Artač imamo kar tri odgovore: v prvem je izražena predvsem misel, da svet lahko osvobaja morda le "fantazija drznih oči". V drugem odgovoru je poezija le igračka, utrinek, ki pa skriva v sebi veliko življenja; in končno imamo še tretje, dokončno stališče: *Poezija je drobec vsakdanjosti, ki se leskeče na rosnih bilki tvojega travnika*. Poezija je torej v vsakem izmed nas, le prisluhniti ji moramo, da privre na dan: le tako bomo polno dojemali tudi bogato sporočilnost pesmi Majde Artač Sturman.

Neva Zaghet

razstave

DEZIDERIJ ŠVARA: NAŠE ŽELJE

V ponedeljek, 18. novembra, je bilo v prostorih razstavišča Art Gallery 2 pri Svetem Jakobu odprta razstava tržaškega slikarja Deziderija Švare. Umetnik je postavil na ogled petnajst slik in jih povezal v celoto s skupnim naslovom Naše želje. Ob odprtju je spregovoril kritik Giulio Montenero, ki je tudi avtor zapisa v zgibanki k razstavi. Montenero črpa podatke iz svoje bogate kulture in iz svojih osebnih spominov, tako da so njegove predstavitve vselej razgibane in vredne pozornosti. In tokrat je bilo občinstvo res številno. Kljub odročnosti galerije se je odprta razstava udeležilo veliko ljudi, kar je nedvomno veliko priznanje za umetnika, posebno če pomislimo, kolikokrat so tudi kvalitetne kulturne prireditve v Trstu deležne res

skromnega odziva. Švara se je na koncu zahvalil govorcu in prisotnim ter poudaril, kako ga veseli, da gre tokrat za njegovo 50. samostojno razstavo in da so mu jo priredili prav pri Svetem Jakobu, kjer se čuti doma, in to v času, ko se v mestu pišejo kulturi težki časi. Dejansko je za umetnika, ki bi rad razstavljal v Trstu, to skoraj moralen problem.

Do tu kronika. Zdaj pa k razstavljenim delom.

Želja po toplini, Jutro, Zemeljska duhovnost, Odhajanja, Galebi, Jesenske barve, V modrem, Obvezni prehod, Za obzorjem; in spet Galebi, Galeb, Energija, Zaton I in II ter Vizija. Švara se je odločil za naslove, ki pripovedujejo, pojasnjujejo ali na kaj namigujejo. Njegove slike so večkrat abstraktne lirične pokrajine, pri katerih nam pomeni abstrakcija zreduciranje likovnih prvin na bistveno. Kadar gre za elemente iz narave, nam avtorjeva beseda pomaga odkriti referenco, da laže vzpostavimo dialog s sliko. To je skoraj preprosto. Ko pa se znajdemo pred Obveznim prehodom ali Željo po toplini, takrat nas Švara prisili, da vstopimo v njegovo pokrajino duha in skušamo razumeti sporočilo. Na samem začetku, na prvi pogled delujejo Švarove slike zelo estetsko, so perfektne, resnično brezhibne, premišljeno izdelane in do kraja izpopolnjene. Nekaj v njih pa nas začne privabljati, da se potopimo v njihovo barvo, zračno, brezmejno, in trčimo končno ob trdo jedro, temno in gosto, zemeljsko in snovno, v dramatičnem kontrastu z zgornjim delom slike. In pogled se pomika med temnim in svetlim, med snovnim in zračnim; zdaj slika ni več samo lep izdelek, ampak prostor, v katerem se nam postavljajo vprašanja, se nam vzbujajo dvomi, v katerem čutimo, slutimo ... skoraj trpimo. Pravzaprav sočustvujemo. Očitno je, da so slike nastajale v samotni. V njih je samotnost preveč otipljiva, da bi moglo biti drugače, zato so tako resne, bistvene, zato žarijo v svoji lastni svetlobi. Mogoče je prav svetloba tista, ki jim daje toliko življenja, da so pred gledalcem dinamične kljub lastni negibnosti.

Ne vem več, kako je Švara slikal pred izkušnjo Antilov, vendar imam vtis, da je med številnimi razlikami ali spremembami, ki so nastopile takrat

ali takoj zatem, ravno svetloba najopaznejša novost. Gre seveda za dozorelost tehničnega hotenja, ki je sad vztrajnega dela in posledica velike zahtevnosti do sebe in do lastnega slikanja. Gre za strogo disciplino pri delu, ki nima premora, dokler ni dosežen še najbolj ambiciozen med cilji. Tehnika, spretnost - ko je to uresničeno, postane cilj nekaj drugega, obvladati je treba emocijo in jo prečiti v barvo, v kompozicijo, jo utiriti, ne da bi ji odvzeli svobodo. Zato so tudi tradicionalni okviri nekaj odvečnega in slika naj se razširja v prostor, kot bi šlo na izsek neba skozi okno ali morsko prostranost v daljavi. Švara je dosegel tisto magično ravnesje med čustvom in sposobnostjo, da ga izrazimo, med vzgibom in mislijo o njem, med trenutkom doživljanja in časom, ki temu sledi, da lahko govorimo o lirčnosti, lirčnost pa je umetnikov najčistejši dosežek.

Švara je s pričujočo, lahko bi rekli jubilejno razstavo, dokazal, da doživlja, umetniško gledano, srečno obdobje, ko so se zgostile in uravnovesile različne silnice in mu omogočile močno izpovednost in komunikativnost. Njegova problematika, nabita z vprašanji o naši bivanjski stiski, je hkrati že odgovor na dvome in zmote. Vse, kar prihaja, je dobro...

Magda Jevnikar

Znamke vseh vrst in odrabljene telefonske kartice

Dragi prijatelji misijonov, iskreno se Vam zahvaljujem za pomoč, ki ste mi jo izkazali pri moji akciji, katera se še nadaljuje. Znamke in telefonske kartice še naprej lahko pošljete na moj naslov:

**Franc Saksida,
ulica Biasoletto 125,
Trst/Trieste, Italija**

Obenem pa Vam voščim in želim srečen božič ter obilo blagoslova in božjega varstva v novem letu 2003

Pohitite! Stopite na pošto še danes in vplačajte naročnino na naš tekoči račun št. 11131331 - Mladika - Trst. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na:

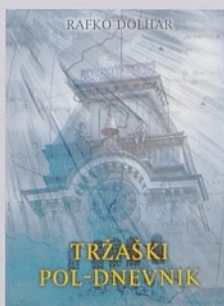
Zadružna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso

t. r. 16916

SWIFT: CCTSIT2T

Dokaz o pravočasnem plačilu bo poštni žig z datumom ali pa dan nakazila. Vsem voščimo vesele in blagoslovljene božične praznike!

Božično darilo za naročnike

PAVLE MERKŮ: SLOVENSKA KRAJEVNA IMENA V ITALIJI

ADRIANA CIBIC: NIT PRETEKLOSTI V PRIHODNOST

BRUNA PERTOT: PESMI IZ PIPE

ANGEL KOSMAČ: RICMANJE VČERAJ IN DANES

ALOJZ REBULA: PREVISNA LETA

MARICA NADLIŠEK BARTOL: FATA MORGANA

VINKO OŠLAK: IZ DNEVNIKA

RAFKO DOLHAR: TRŽAŠKI POL-DNEVNIK

ŽARKO ŠKERLJ: NAJLEPŠA ROŽA SVETA

MIROSLAV KOŠUTA: POMOL V SEVERNO MORJE

VESELKA ŠORLI PUC: ZGODBE Z REPOM IN GLAVO

IVAN TAVČAR: TA MALA ZEMSKA VEČNOST

JOŽA MEZE: ŽIVLJENJE JE LEPO, KLJUB VSEMU

ZORA TAVČAR: SLOVENCİ ZA DANES, II. DEL

EVELINA UMEK: SPREHOD Z BARONOM

SVOBODNI MIKROFONI DRAGE

Mzaložba MLADIKA

MLADIKA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 - 370846, fax 040 - 633307, e-mail: urednistvo@mladika.com

Edi Žerjal (1940)

Tržaški slikar, grafik in ilustrator Edi Žerjal se je že v šolskih klopih srečal z umetnikom Avgustom Černigojem, h kateremu je zahajal tudi na zasebno izpopolnjevanje. Prvič se je predstavil javnosti leta 1964, leta 1970 pa je bil med pobudniki in eden od ustanoviteljev Grupe U, ki so jo sestavljali R. Kocman, D. Švara, F. Vecchiet, F. Volk in B. Zulian.

Žerjal je delaven in radoveden, to pa mu omogoča, da se preizkuša na različnih področjih in se poslužuje številnih tehnik. Ustvaril je olja, akvarele, grafike (linoreze, lesoreze, jedkanice in monotipije), uredil in ilustriral je veliko knjig in publikacij, izdelal osnutke za plakate in pripravil scene za nekaj gledaliških iger. V Ricmanjah je opremil kapelo šolskih sester in izdelal osnutke za poslikana okna v tamkajšnji cerkvi, za cerkev v Bazovici pa je izdelal osnutke poslikave za vseh šest velikih oken.

Edi Žerjal
V pristanu, 2002
Mešana tehnika na papirju
33x24 cm
Last: Magda Jevnikar, Trst

“Risba je glavna,” pravi umetnik, ki je po začetnem obdobju figurativnosti za nekaj časa vzljubil abstrakcijo, v zadnjih časih pa se spet vrača k svojemu izhodišču. Kraški svet ga je stalno spremljal in mu nudil dovolj snovi za navdih, za razmišljanje in likovno izražanje. Najprej so bili to portali in vodnjaki, nato napisi na njih, končno so stopili v ospredje znaki in simboli ter prekrili celotno likovno polje. Detajl je postal fragment, potem pa se je postopek obrnil, in Žerjal se je spet vrnil k podobi.

Tokrat je bila odločilna bližina morja. Večerni sprehod, ko se roznata barva prelije čez rob obzorja in se med nebom in morjem zabriše ločnica, vzbuja negotovost, nemir, občutek neskončnosti. Umetnik pa si zaželi, da bi se oprijel nečesa trdnega, in že je pred nami živahen prizor iz pristana: barke, jamborji, vrvnate lestve in ljudje. Veselje in prazničnost povratka na kopno.

Magda Jevnikar